

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURETTİN TOPÇU'NUN MEDENİYET SİYASETİ
ELEŞTİRİSİ

Elif ELİRİ

Danışman
Prof. Dr. Osman BİLEN

2024

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURETTİN TOPÇU'NUN MEDENİYET SİYASETİ
ELEŞTİRİSİ

Elif ELİRİ

Danışman
Prof. Dr. Osman BİLEN

İZMİR- 2024

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : ELİF ELİRİ
Öğrenci No : 2021800524
Tez Başlığı : Nurettin Topçu'nun Medeniyet Siyaseti Eleştirisi

Savunma Tarihi : 22.11.2024
Danışmanı : Prof. Dr. Osman BİLEN

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof. Dr. Osman BİLEN	-Dokuz Eylül Üniversitesi	
Doç.Dr.Mehmet AYDIN	-Dokuz Eylül Üniversitesi	
Prof.Dr.Ferhat AĞIRMAN	- Pamukkale Üniversitesi	

ELİF ELİRİ tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği() / oy çokluğu() ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Zehra Nilüfer KARACASULU
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Nurettin Topçu’nun Medeniyet Siyaseti Eleştirisi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

29.07.2024

Elif ELİRİ

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Nurettin Topçu'nun Medeniyet Siyaseti Eleştirisi
Elif ELİRİ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Felsefe ve Din Bilimleri Programı

Bu çalışmada, yakın dönem Türk düşünürlerinden Nurettin Topçu'nun genel olarak devlet idaresi, rejimler, medeniyet, siyaset, ahlak gibi konulara dair yaklaşımı ele alınmaktadır. Siyaseti kısa bir tabirle, adeta hayatın her sahasına nüfus etmiş zehirli bir metot olarak gören düşünür, mevcut medeniyeti ise Batı'nın ve Yahudi lobisinin sömürge sahnesi olarak görmektedir. Çalışmamızın ismi, siyaset yolu ile kurgulanan medeniyet sahnesine ilişkin Topçu'nun sosyolojik ve felsefi eleştirilerinin değerlendirilmesini içermesi sebebiyle “Nurettin Topçu'nun Medeniyet Siyaseti Eleştirisi” şeklinde belirlenmiştir. Çalışmamızda aynı zamanda, Topçu'ya göre, ideal ve sahici bir medeniyet inşasındaki gereklilikler yorumlanmıştır.

Çalışmamızda Topçu'nun düşünce hayatında etki yaratan faktörler de değerlendirilmiş ve fikirlerini oluşturan temel unsurlar ele alınmıştır. Hareket felsefesi, bakış açısının mihenk taşı olarak görülen ve ferdiyeti önceleyen Topçu, Batı'nın ve modernizmin getirilerini kesin bir dille eleştirmiş; Türk-İslam dünyasının maziye dayanan değerlerini ön plana çıkartmıştır. İrade ile hareketin ahlaki gücünü ve gerekliliğini, dinden sanata, kültürden tarihe kapsayıcı bir çerçevede ele alan Topçu; sosyalist milliyetçilik ekseninde Anadolucu bir yaklaşımın lüzumundan söz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Medeniyet, Siyaset, Batı, Devlet, Ahlak

ABSTRACT
Master's Thesis
Nurettin Topçu's Critique of Civilization Politics
Elif ELİRİ

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Philosophy and Religious Sciences
Philosophy and Religious Sciences Program

This research examines how Nurettin Topçu, one of the well-known modern Turkish thinkers, approaches issues of politics, morality, civilization, regimes, and government. Topçu views current civilization as a colonial stage ruled by the West and Jewish lobbyists, and he perceives politics as a poisonous influence that permeates practically every aspect of existence. The title of our study, "Nurettin Topçu's Critique of Civilization Politics," refers to an assessment of Topçu's sociological and philosophical criticisms of a politics-based civilization. The study also evaluates Topçu's ideas on what it takes to build an ideal and genuine civilization.

In our research, we also assess the factors that influenced Topçu's intellectual life and examine the essential components that shaped his concepts. Topçu emphasizes individualism and the philosophy of movement while critically addressing the consequences of Western modernism and highlighting the historical values of Turkish-Islamic civilization. He promotes an Anatolian approach within the axis of socialist nationalism, addressing the moral strength and necessity of will and movement within an all-encompassing framework that spans religion, art, culture, and history.

Keywords: Civilization, Politics, West, State, Morality

NURETTİN TOPÇU’NUN MEDENİYET SİYASETİ ELEŞTİRİSİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi

GİRİŞ	1
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU’NUN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. HAYATI	2
1.2. ESERLERİ	4

İKİNCİ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU’DA MEDENİYET VE SİYASET

2.1. İDEAL DEVLET ANLAYIŞI	7
2.1.1. Rejim ve İdeolojiler	11
2.1.2. Komünizm	19
2.2. MİLLET KAVRAMINA BAKIŞ	21
2.3. SİYASETE DAİR YAKLAŞIM	23
2.3.1. Milli Kültür ve Batılılaşma	24
2.4. ANADOLUCULUK DÜŞÜNCESİ	35
2.5. AHLAK VE İDEALİST RUH	38
2.5.1. Toplum ve Birey	41

SONUÇ

46

KAYNAKÇA

49

GİRİŞ

Nurettin Topçu, yakın dönem Türk düşünce tarihine önemli eserler bırakmış ve ağırlıklı olarak ahlak felsefesi üzerine çalışmış bir düşünür olarak karşımıza çıkmaktadır. Topçu'nun düşünce dünyasında Bergson'dan Mehmet Akif Ersoy'a farklı isim ve ekollerin etkileri görülmektedir. Topçu, ahlak felsefesi temelinde oluşturduğu görüşlerini, sosyolojik alana da yansıtmış ve bireyden topluma bir anlayış geliştirmiştir.

Siyaset, ahlak, sanat, ekonomi gibi birçok alana dair fikirler öne süren Topçu; her birini işlerken satır aralarında mutlak surette bireyciliğin gerekliliğine işaret etmiştir. Tasavvuf ve mistisizmi, milliyetçilik ve devletçiliği, Anadoluçuluğu ön plana çıkarmış; ideal toplum ve devlete dair çözüm önerileri sunmuştur. Nurettin Topçu Yarınki Türkiye'de "Asrımızın hareket adamı, varlığını makineleştirmiş olan, kalbe hakaret eden, sömürücü siyasetle kuvvetlenen zorba-esirdir." İfadesiyle günümüz medeniyetine bakış açısını ve eleştirisini açıkça ortaya koymaktadır. Bu eleştiri üzerinden sunduğu çözüm önerileri ile eserlerinde tarihin izini sürerek milli bir medeniyet oluşturmanın önemine ve yollarına değinmiştir.

Medeniyet ve siyasete dair eleştirileri ile beraber o, bütün detaylarıyla devlet ve milletin doğuracağı gerçek medeniyetin temelini İslam dini, Anadoluçuluk, sosyalizm, ferdîyetçilik ve hareket felsefesi ekseninde yapılandırmıştır.

"Nurettin Topçu'nun Medeniyet Siyaseti Eleştirisi" isimli çalışmamızın birinci bölümünde düşünürün zihin dünyasına tam manasıyla ışık tutabilmek adına; Topçu'nun hayatı, etkilendiği faktörler ve eserleri ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise Nurettin Topçu'nun eserlerinde ele alınan konulara dair öncelikle devlet, millet, demokrasi, medeniyet, kültür, batılılaşma gibi kavramlar incelenmiş; düşünürün sistemleştirmeyi hedeflediği medeniyet inşasındaki fikirleri derlenmiştir.

Sonuç bölümünde, düşünürün birinci bölümde belirtilen hayatının ardından ikinci bölümde yer verilen fikirleri birlikte ele alınmış ve söz konusu düşüncelerinin analizi, günümüze etkileri, neticeleri açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU’NUN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. HAYATI

Nurettin Topçu, 20. yüzyılda yetişen Cumhuriyet aydınları arasında felsefe, sosyoloji ve ahlak konularında ortaya koyduğu görüşleri ile ön plana çıkmaktadır. O, Avrupa’da aldığı eğitimin ardından kendi topraklarına dönmeyi tercih etmiş ve düşünce dünyasını bu iki etken ışığında şekillendirmiştir.

Nurettin Topçu, 20 Kasım 1909’da İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Dedesi Osman Efendi’nin Erzurum’un işgali esnasında topçu olarak görev yapması sebebiyle aileye “Topçuzâdeler” lakabı verilmiştir.¹ 1922’de Büyük Reşid Paşa Numune Mektebi’ni birincilikle bitiren Topçu, ardından başladığı Vefa İdadisi’ni de birincilikle tamamlamıştır.² Topçu bu tarihlerde babasını kaybetmiştir. Liseden mezun oluşunun ardından Avrupa’da eğitim hakkı kazanmış ve Fransızca öğrenmesi için bir süre Aix Lisesi’nde bulunup ardından Aix Fakültesi’nde eğitimine devam etmiştir. Strasbourg Üniversitesi’nde felsefe eğitimi almış ve sanat tarihi lisansı yapmıştır.³ Maurice Blondel ile tanışması, Aix Lisesi’nde olduğu tarihlere dayanan Topçu’nun, Louis Massignon’la tanışmasının ardından mistisizme olan ilgisi giderek artmıştır.⁴

Topçu’nun Strasbourg’da hazırladığı doktora tezi, onun Sorbon Üniversitesi’nde felsefe doktorası yapan ilk Türk öğrenci olmasını sağlamıştır ki o aynı zamanda Cumhuriyet tarihinde Avrupa’da ahlak felsefesi üzerine çalışan ilk kişidir.⁵ Topçu’nun doktora tezinin kabulünün ardından verilen bir yemekte, hocası Maurice Blondel’in ona Paris Üniversitesi’nin felsefe bölümüne tayin edilmesine dair teklifi, Topçu tarafından nezaketle reddedilmiş ve o, memleketine dönerek vatanına hizmet etmek istediğini belirtmiştir.⁶ Bu gelişmelerin ardından Türkiye’ye dönen düşünür, 29 Eylül 1934’de Galatasaray Lisesi’nde felsefe öğretmenini olarak göreve

¹ İsmail Kara, “Nurettin Topçu”, **Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi**, (Erişim: 11 Şubat 2024)

² Ahmet Kılıç, **Türk Filozofu Nurettin Topçu**, Motto Yayınları, İstanbul, 2020

³ İsmail Kara, **Nurettin Topçu Hayatı ve Bibliyografisi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013, ss.21-22.

⁴ Kara, “Nurettin Topçu”

⁵ Kılıç, s.15.

⁶ Kılıç, s.24.

başlamış ancak Hüseyin Avni Ulaş'ın kızı Fethiye Hanım ile gerçekleştirdiği ve 2 yıl sürecek olan evliliğinin düğün gününde İzmir Lisesi'ne tayininin çıktığını öğrenmiştir.

Bu tayin emrinin okul müdürü Behçet Gücer'in Topçu'dan bazı öğrencilerin notlarına dair talebini reddetmesi üzerine gerçekleştiği bilinmektedir.⁷ Nurettin Topçu 40 yıl süren meslek hayatında, Galatasaray Lisesi ve İzmir Erkek Lisesi'nin haricinde Vefa Lisesi, Denizli İsmet İnönü Lisesi, İstanbul Erkek Lisesi, Haydarpaşa Lisesi'nde de felsefe öğretmenliği yapmıştır.⁸

Nurettin Topçu'nun hayatı boyunca düşünce dünyasına etki eden birçok isim bulunmakla beraber, bilhassa öne çıkan bazı kişiler dikkat çekmektedir. Örneğin, Topçu'nun birçok eserinde övgüyle bahsettiği ve hatta hakkında bir kitap kaleme aldığı⁹ Mehmet Akif Ersoy'a hayranlığı bilinmekle beraber, onun bu hayranlığının muhtemel başlangıcı ilk eğitim yıllarında Türkçe öğretmeni olan ve öğrencilerine Mehmet Akif'in şiirlerini ezberleten Nâfiz Bey olmuştur.¹⁰

Maurice Blondel ve Louis Massignon ise Topçu'nun fikri gelişiminde önemli rol oynayan isimler arasında yer almaktadırlar. Örneğin Blondel, pozitivizmin aksine ruhani bir muhtevaya sahip hareket felsefesini kabul etmektedir ve bu durum Topçu'nun düşüncelerinde de ciddi anlamda etki yaratmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin dönemi adına önde gelen isimlerinden olan ve muhalif kimliği ile bilinen Hüseyin Avni Ulaş ise Topçu üzerindeki etkili faktörlerden birisidir. Öyle ki, Topçu'nun Ulaş'a verdiği kıymet hem eserlerinde ondan söz ettiği ifadelerinde hem de öğrencisi Ezel Erverdi'nin, Topçu'nun Hüseyin Avni Ulaş'ın kızı Fethiye Hanım'la olan evliliğinin Hüseyin Avni'ye çok daha yakın olma arzusuna dayandığına dair ifadelerinde görmekteyiz.¹¹

Topçu'nun hayatında zihin dünyasının şekillenmesinde etki yaratmanın yanı sıra, kalben de ciddi anlamda bağlandığı bir kişi daha vardır: Abdülaziz Bekkine. Onun Abdülaziz Efendi ile tanışmasını sağlayan Mehmet Sırrı Tüzeer, tanışmalarının ardından aralarında oluşan güçlü bağa dair hatıraların günümüze gelmesini

⁷ Kara, "Nurettin Topçu"

⁸ Kılıç, s.43.

⁹ Nurettin Topçu, **Mehmet Akif**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998

¹⁰ Kara, "Nurettin Topçu"

¹¹ Kılıç, s.32.

sağlamıştır. Onun ifadesi ile Topçu'nun kafasındaki soru işaretleri, Abdülaziz Efendi ile tanışmasının ardından yok olmuştur.¹²

1.2. ESERLERİ

Nurettin Topçu, düşüncelerini kaleme aldığı birçok eser ortaya koymuştur. Ezel Erverdi ve Mustafa Kara tarafından, 1997-2005 yılları arasında Topçu'nun bütün eserleri Dergâh Yayınları vasıtasıyla basılmıştır.¹³

Felsefeden sosyolojiye birçok konuda esere imza atan Topçu, bazı eserlerini ders kitabı mahiyetinde hazırlamış ve öğretmenlik yaptığı tarihlerde derslerinde bu kitapları da işlemiştir. Söz konusu eserleri şunlardır: *Sosyoloji* (1948), *Psikoloji* (1949), *Felsefe* (1952), *Mantık* (1952), *Ahlak* (1975), *Din Psikolojisi Bahisleri* (1995). Topçu'nun, "Conformisme et Révolte-Esquisse d'une Psychologie de la Croyance" isimli çalışması ise ilk olarak 1934'de Paris'te, daha sonra 1990'da Ankara'da basılmıştır.

Diğer eserleri:

1. Taşralı (1959)

2. Türkiye'nin Maarif Davası (1960): Topçu'nun bu eseri, onun ideal neslin yetiştirilebilmesi için gerekli olan eğitim sistemini ele aldığı, mevcut sistemin eksiklerini ve hatalarını eleştirdiği, ilkokul kademesinden üniversiteye kadar lazım olan hususlara değindiği bir içeriktedir.

3. Ahlak Nizâmı (1961): 2022 tarihli basımı dört bölümden oluşan eserde Topçu, iktisattan eğitime, sanattan basına kadar bir ülkenin bütün alanlarda sahip olması gereken ahlaki prensipleri ele almıştır. Topçu, eserin diğer bölümlerinde sosyalizm, milliyetçilik, Amerikan ve Yahudi meselelerini incelemekle beraber; kitabın önemli bir kısmını komünizme dair görüşlerine ayırmıştır.

4. Yarınki Türkiye (1961): Topçu bu eserinde düşüncelerinin merkezinde olan hareket felsefesine değinmiş, Rönesans hareketlerini incelemiş, milliyetçiliği detaylarıyla analiz etmiştir. Eserde, Türkiye'nin içinde bulunduğu ve hatta kronikleşmiş gözüken problemlere dair görüşlerine yer veren düşünür, fert ve

¹² Mehmet Sırrı Tüzeer, **Nurettin Topçu'ya Armağan**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, s.179.

¹³ Pınarcık, Elif. **Nurettin Topçu'nun Din Ahlak ve Siyaset Anlayışı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2019.

toplumun üstlenmesi gereken sorumluluğun önemine dikkat çekerek idealindeki Türkiye'nin nasıl mümkün olabileceğini açıklamıştır.

5. Büyük Fetih (1962): Nurettin Topçu bu eserinde tarihteki fetihleri gayelerini ele alarak kategorize etmiştir. Cengizhan, Fatih Sultan Mehmet ve Mevlana örnekleriyle fetihleri üç sınıfta değerlendirmiştir. Eserin büyük çoğunluğunu ise Fatih ve fethinin önemi oluşturmaktadır.

6. Var Olmak (1965): Topçu "Var Olmak" kitabında felsefe, psikoloji ve tasavvuf konularına eğilmiş; insanın varlığının imkanına ve bunun hareket ile ilişkisine değinmiştir.

7. Varoluş Felsefesi (1967)

8. Bergson (1968): Eser Topçu'nun doçentlik tezinin basılmış hali olup, Henry Bergson'un sezgiciliğini incelemektedir.

9. İradenin Davası Devlet ve Demokrasi (1968-1998): Eserde iradenin ehemmiyeti insan, millet, devlet, sanat ve din gibi birçok konu üzerinden ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Devlet idaresine dair incelemelerin yanı sıra demokrasi, inkılap, ahlak, siyaset kavramları incelenmiştir.

10. İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf (1969-1998)

11. Mehmet Âkif (1970)

12. Kültür ve Medeniyet (1970): Topçu'nun makale ve konferanslarından derlenen kitapta, kültür kavramı en ince ayrıntılarıyla ele alınmış, medeniyet meselesinden bahsedilmiştir. Batıcılığın ve Avrupa'da yükselen büyük sanayinin neden ve sonuçları analiz edilirken, Türkiye'nin bu konuda ne noktada bulunduğu dair eleştirilere yer verilmiştir.

13. Milliyetçiliğimizin Esasları (1978)

14. İsyan Ahlakı (1995-1998): Nurettin Topçu'nun ahlak meselesini kapsamlı bir şekilde ele aldığı ve düşünce dünyasının temellerini izah ettiği bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

15. Reha (1999)

16. Millet Mistikleri (2001)

17. Amerikan Mektupları-Düşünen Adam Aramızda (2004)

Vefatına kadar meşgul olduğu Hareket Dergisi'ni ise İzmir'de bulunduğu tarihlerde, 1939'da yayınlamaya başlamıştır. Topçu, bu derginin yanı sıra Türk, Yurdu, Büyük Doğu, Sebilü'r Reşad, Türk Düşüncesi, Türk Ruhu, Düşünen Adam, İslâm, Bizim Türkiye gibi farklı dergilerde de düşüncelerini kaleme almıştır.¹⁴ Akşam, Yeni İstanbul, Yeni İstiklâl, Son Havadis, Hürsöz gibi gazetelerde de makale ve yazıları bulunmaktadır.¹⁵

¹⁴ Kılıç, s.16.

¹⁵ Pınarcık, s.12.

İKİNCİ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU'DA MEDENİYET VE SİYASET

2.1. İDEAL DEVLET ANLAYIŞI

Nurettin Topçu devleti “muayyen topraklar üzerinde hakimiyetle yaşayan insanların meydana getirdiği manevi birliktir”¹⁶ şeklinde tanımlamaktadır. Düşünür, devletin oluş sebebini millet olarak görmekle beraber bu oluşun ardından devleti milletin üzerinde koruyucu ve hâkim bir kubbe olarak tasvir eder. Ayrıca devletin oluş sebeplerini yalnızca millettten ibaret görmeyip, ayrıca ilahi bir kaynağa da atfetmektedir. Bir milletin devamlılığı ve refahı için devletin varlığını kaçınılmaz gören Topçu, kuvvetini ne yönde kullandığı bakımından devleti faziletli devlet ve kötü devlet olarak ikiye ayırmaktadır. Bu noktada ise faziletli bir devletin asıl gayesinin milletini Allah’a ulaştırmak olduğunu savunmaktadır.¹⁷

Topçu’nun ideal devlet anlayışında öncelikli olarak güçlü bir ekonomiden ziyade güçlü bir ahlak tasarımı görmektedir. Düşünür’e göre devletin yüksek bir ahlak prensibine bağlı olması, halka sunacağı imkanları çok daha sağlıklı ve daimi kılacaktır. Topçu’nun konuya bakış açısından hareketle, gelişen dünyada teknolojinin öne çıkmasıyla beraber ikinci plana düşen değerler ile devletler adeta dışardan bakıldığında cezbedici güzellikte fakat içi çürük bir elmayı andırmaktadır. Öz değerleri ve ahlak prensibiyle var olacak bir milli devlet ise kendisini yabancı kaynaklardan değil tarihinden ve kültüründen almalıdır.¹⁸ Bu değerlendirme, Topçu’nun faziletli devlet ve kötü devlet şeklindeki ayrımını açıklayan bir nitelik taşır. Çünkü bu ayrımın temelinde devletin ahlak prensibinin ne noktada olduğu bulunmaktadır. Ahlak, maneviyat ve kültür bakımından prensipleri bulunmayan bir devlet; zenginliği ve gücü sebebiyle faziletli bir devlet kategorisinde değerlendirilemez.

Topçu’nun ideal devlete bakış açısını ele aldığımızda, erdemli devlet adamları tarafından Allah’ı gaye olarak belirleyip, otoriter bir tutumu desteklediğini

¹⁶ Nurettin Topçu, **İrâdenin Davası Devlet ve Demokrasi**, 1.baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998, (Devlet), s. 46.

¹⁷ Topçu, Devlet, s. 47.

¹⁸ Topçu, Devlet, s. 118.

görmekteyiz. Nitekim düşünürün otoritesiz devletler hakkında “Onda bir ruh yoktur ve az zamanda mutlaka çökecektir”¹⁹ ve “Milletine boyun büküp muvaffakiyet dilenen büyük devlet adamı yoktur.”²⁰ İfadeleri, ele aldığı tarihi kişiliklerin ve devletlerin başarı öykülerinde işaret ettiği husus dikkat çekicidir. Devletin bekası yanında bireylerin menfaate dayanan kaygılarının bir kenara bırakılması gerektiğini belirten Topçu; halkın tamamının refahının ancak devletin otoritesi ile tatbik edilebileceğini öne sürer. Bu noktada devletin hedefinin, milletin emeğini aracı kılarak küresel sermayenin bir paydası olmak değil, milletin bütüncül ve uzun vadede refahını sağlamak olduğunu altını çizer.²¹

Topçu’ya göre, bir devletin otoritesini kaybetmesi; halkın hayatının her noktasına zuhur edecek ve karşı konulmaz bir bozulmanın habercisi olacaktır. Örneğin, Topçu’nun liberalizme dair eleştirisi de bu temele dayanmaktadır. Serbest ekonomi yanlısı liberalizmi kesin bir dille ahlak dışı bulan Topçu, piyasanın kaidesiz halinin zulme sınırsız yollar açacağını savunmaktadır. Ancak devlet otoritesinin her sahada kendini gösteriyor olması, nizamı sağlayabilecektir.²² Bu noktada devletin sağladığı düzenin yeniden var olmasına dair sorumluluk fertlere düşmektedir. Topçu’nun devleti oluşturan iki kaynaktan biri olarak gördüğü millet, daha önce bahsettiğimiz izzeti-nefs ile hareket ederek sorumluluk aldığı takdirde devlet var olmaya devam edebilecektir. Düşünürün yekpare bir vücut olarak gördüğü devlet ve millet kavramları, birbirlerini tamamlayıcı ve hayat vericidir. Topçu’ya göre milleti oluşturan fertler, devletin oluş sebebi halindeyken bireysel sorumluluklarını terk ettiklerinde mevzu bahis vücutta amansız bir hastalığın yayılması kaçınılmaz gözükmemektedir.²³ Nurettin Topçu’ya göre, bir devletin kanunlarını uygulamada, halkının ona itaat etme seviyesinde; o devletin iyi bir seviyede olup olmadığının cevabı yatmaktadır. Düşünür iktidarın zayıflığını, tiranlık kadar zararlı görmektedir. Çünkü devletin zayıflığı, çeşitli birçok grubun zulmüne yol açacaktır.²⁴ Topçu’nun her alanda otoriter bir devlet rejimini savunduğunu görmek mümkündür. Devletçiliğin bireylerin özgürlük alanına müdahale eden ve kısıtlayan bir yapıda

¹⁹ Topçu, Devlet, s. 49.

²⁰ Topçu, Devlet, s. 48.

²¹ Topçu, Devlet, s. 117.

²² Topçu, Devlet, s. 173.

²³ Topçu, Devlet, ss.50-51.

²⁴ Topçu, Devlet, s. 149.

olması ise küresel anlamda bu düşüncenin en çok eleştirildiği noktadır. Topçu bu husustaki eleştirilere, hürriyet kavramını temelden ele alarak yanıt vermektedir: “Hiçbir kayıt ve şarta bağlanmaksızın evrensel manada hürriyet her istediğini yapabilme yetkisidir. Hürriyetin bu ilkel ve hayati şekli, hayvanın hürriyetidir. Şuursuzdur ve ideal değildir.”²⁵ Topçu, ahlakı, bizatihi iradenin kendi isteği olarak görmektedir. Bundan mütevellit düşünüre göre bir takım kurallar ve sınırların bulunması insanın hürriyetinde bir noksanlığa yol açtığı anlamına gelmez.²⁶

Topçu, hükümeti devlet iradesinin düzenleyici aklı olarak tarif etmektedir. Bu noktada milletvekilleri gibi idarecilerin maddi ve manevi anlamda alçakgönüllü, fedakâr, sorumluluk sahibi ve çalışkan kimseler olması gerektiğini düşünmektedir. Hükümet ve millet arasındaki kuvvet ilişkisini oldukça hayati gören Topçu, aralarındaki dengenin bozulması durumunda anarşinin doğacağını ve bunun bir esaret hali alacağını işaret eder. Normal şartlarda, demokrasinin devlet ve millet adına faydalı bir husus olduğunu belirtirken nizamın bozulduğu bir devlette demokrasinin mesuliyet sahibi fertler tarafından terk edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Nitekim çürümeye yüz tutmuş bir hükümetin elinden devlet iradesinin alınması demokrasi ile mümkün olmayacaktır; demokrasi bir araç değil nihai bir amaçtır. Topçu’nun demokrasiye dair bu değerlendirmesi, Ernest Belfort Bax’ın “Sosyal demokrasi, demokrasi değildir; demokrasiye kavuşmak için savaşılan bir partidir. Başka bir deyişle, demokrasi araç değil, amaçtır.”²⁷ İfadesi ile örtüşmektedir. Bu noktada başvurulması gereken ve başarı sağlayacak yolu Topçu, “millet gençliği arasında bir vicdan ve mesuliyet seferberliği yapılmalı ve bütün asil vasıtalarıyla hükümet denen çürümüş enkaza karşı cihad açılmalıdır” şeklinde izah etmektedir.²⁸ Ancak burada Topçu’nun kastettiği seferberlik ve cihat, bir anarşi hali değildir. Nitekim düşünürün eserlerinde “isyan ahlakı” üzere tanımladığı hareket, bilinçsiz ve maddeci kaygılar ile yaratılan kaostan çok uzak; erdemli bir başkaldırı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir başka deyişle Topçu, lüzum görüldüğü takdirde, zulme karşı mukavemet halinden söz etmektedir.

²⁵ Topçu, Devlet, s. 143.

²⁶ Topçu, Devlet, s. 145.

²⁷ Robert Michels, **Siyasi Partiler Modern Demokrasideki Oligarşik Eğilimlerin Sosyolojik İncelemesi**, çev. Emre Siyahi, Bilgi Yayınları, İstanbul, 2021, ss.64-65.

²⁸ Topçu, Devlet, s. 57.

Topçu'ya göre; bir devletin hangi idare şekliyle yönetildiğinden ziyade, devletin sahip olduğu şuur çok daha mühimdir. Ancak belirtmek gerekiyor ki, düşünürün; demokrasi, komünizm, liberalizm vb. konularda oldukça net ifadeleri bulunmaktadır. Örneğin Nurettin Topçu, demokrasiye teoride milletin devlet yönetiminde fertlerin etki alanının olması açısından önem vermektedir. Fakat mevcut demokrasilerde istisnai örnekler haricinde ekseriyetinin değerlerinin işe yaramaz ve zararlı olduğunu savunur.²⁹ Bir başka örnekte, 60'lı yılların Türkiye'sinde öne çıkan liberal politikaları ise oldukça zararlı ve yanlış addeden Topçu, aynı yıllarda kaleme aldığı yazılarında özelleştirmeye kesin ifadelerle karşı çıkmıştır. Sağlık, eğitim, basın ve daha birçok alanda özelleştirmelerin milli devletin otoritesini sarsmakla beraber gayesine de aykırı bir düzene yol açacağını hatırlatır.³⁰ Düşünürün rejim ve ideolojilere dair düşüncelerine daha ayrıntılı biçimde "Rejim ve İdeolojiler" alt başlığında değineceğiz.

Topçu devletin devamlılığı için mevcut şartları korumaktan ibaret bir anlayışı eleştirmektedir. Çünkü ona göre, bir devlet ilerlemeci olduğu müddetçe hayatta kalabilir. Otorite daima dinç kalmalı ve gelişim göstermelidir. Aksi takdirde devletin hakimiyeti altındaki milletin devlete olan bağlılığı azalacak ve millettten doğan devlet hakimiyeti yerini cemiyetlerin diktatörlüğüne bırakacaktır.³¹ Topçu'nun cemiyetlere bakışı, topluma dair bütüncül bakış açısı sebebiyle eleştirel bir çizgide yer alır. O, bir devletin çatısı altında bulunan her bir ferdin aidiyet ile aynı ahlak, bilinç, karakterde olmasını faydalı bulurken; menfaat beklentisi ile toplumun geri kalanından farklılık iddiası üzere hareket eden cemiyetleri bir nevi tehlike olarak görmektedir. Nitekim o, "Devletin temeli kültür, kültürün kaynağı insanlık sevgisi ve ebedilik ihtirasıdır; ebedilik yolunda yürüyen ruhlara hörmettir."³² İfadesiyle, aynı kültürden yükselen bir devlet ve milletin altını çizmektedir.

Topçu'nun devlete dair söylemlerinde sıklıkla Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail'in aleyhinde ifadelere rastlamaktayız. Bu ifadelerin temelinde mevzu bahis devletlerin milli devlet mefhumunun aksi vaziyette olmaları ve gayelerinin küresel boyutta bir sömürüye dayandığı düşüncesi bulunmaktadır. Bu devletlerin diğer

²⁹ Topçu, Devlet, s. 113.

³⁰ Topçu, Devlet, s. 117.

³¹ Topçu, Devlet, ss.53-54.

³² Topçu, Devlet, s. 114.

milletlerin yapı taşlarına yönelik bilinçli bir yıkım tasarladığı ve uyguladığı düşüncesi, Topçu'nun ideal devlet ve millet tasarısında oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bu tehlikenin farkında olmak ve milli devleti geliştirerek değerlerini muhafaza etmek beka için çok kritik bir meseledir.³³ Batılılaşma konusunda gelişigüzel ve ezbere bir yöntemin, emperyalist yapıya hizmet etmek olacağı düşüncesi; Topçu'nun ABD ve İsrail gibi ülkelerin din, dil, ırk, kültür çeşitliliğine dair küresel politikalarına cephe almasına yol açmıştır.

Diyebiliriz ki, Topçu'ya göre, fertlerden başlama mecburiyeti taşıyan ahlak prensibi, halkın bütününde vücut bulduğunda milletin ruhu, hakkı gözeten bir devleti var etmeye mazhar olabilecektir.³⁴ Aksi takdirde gösterilen çabalar sonuç vermeyecek beyhude çırpınışlar olarak kalmaya mahkumdur.

2.1.1. Rejim ve İdeolojiler

Nurettin Topçu, Anadolu'dan yükselecek olan bir medeniyet tasavvuru oluştururken, tarihte yer alan ve kendi döneminde var olan birçok devleti, yönetim biçimlerini incelemiş; kendi topraklarında var olması ideal yönetim şekline dair tespitlerde bulunmuştur. Komünizm, kapitalizm, liberalizm ve hatta sosyalizmin birçok çeşidine karşı ciddi eleştiriler yönelmiştir. Demokrasi ise onun kompleks bir şekilde ele aldığı, doğrudan iyi yahut kötü olarak nitelendirmediği; ancak işlevselliği açısından eleştiriye tabi tuttuğu bir husus olmuştur. Topçu'nun zihnindeki ideal yönetim anlayışını ise "Halka dayanan, halk tarafından kontrol edilen, lakin halkın üstünde duran ve onun dileklerini Allah'ın iradesine bağlamasını bilen kuvvet en iyi hükümettir, ancak o meşru hakimiyet kurabilir."³⁵ İfadesinde görmekteyiz.

Demokrasi konusunu ele alan Nurettin Topçu'nun, "hiçbir rejim kendiliğinden, mutlak surette ne iyidir, ne de fenadır. Esas olan, onu kullanacak, insanın ruh ve ahlak yapısıdır."³⁶ İfadesi ile esasen neredeyse bütün rejimlere temelde aynı mesafede olduğunu görmekteyiz. Düşünüre göre mühim olan idare biçimleri değil, yönetme hakkına sahip olan idarecilerdir. Demokrasinin diğer

³³ Topçu, Devlet, ss.115-116.

³⁴ Topçu, Devlet, s. 132.

³⁵ Topçu, Devlet, s. 130.

³⁶ Topçu, Devlet, s. 119.

rejimlere kıyasla halkta çok daha fazla sempati toplaması ve kabul görmesi, tarihte birçok milletin diğer rejimler vasıtasıyla zulme maruz kalmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Topçu, demokrasinin teoride halkı zulümden kurtaran, eşitlik ve hürriyet vaat eden bir rejim olduğunu söylerken; ancak pratikte onu, Yahudi lobisine hizmet eden bir sistem olarak addetmektedir.³⁷

Demokrasi ile halk, söz hakkına sahip olmanın motivasyonunu yakalamıştır. Ancak tam da bu noktada Topçu, halkın her ferdinin genel anlamda yüksek yetilere sahip olmadığına dikkat çekmektedir. Her vatandaşın birbirleriyle eşit görülerek oy kullanma hakkına sahip olduğu demokrasi, bu hususta ciddi bir soru işareti taşımaktadır.³⁸

Çünkü Nurettin Topçu, bir toplumda çoğunluğun daima “cahil” olarak tabir ettiği kişilerden oluştuğuna ve bundan mütevellit her vatandaşın bir oy hakkına sahip olduğu demokrasinin istisnai haller hariç genelde doğru sonuçlar doğurmayacağına işaret etmektedir.³⁹ Topçu, halkın ekseriyetinin ahlak ve kültür bakımından aşağı tabakadan olacağını öne sürerek bu durumda hakkaniyeti yüceltme gayesindeki idarecilerin halk ile uyum içerisinde hareket etmeyeceğini de belirtir. Nurettin Topçu’ya göre, idarecilerin gayesi, mevcut rejimin hedefi, halkın belli bir kısmının istek ve ihtiyaçlarını sağlamak olmamalıdır. Yönetim, bütünün yararını gözetmeli; bütünün yararını gözetirken geleceği de hesap etmelidir. Topçu, halkın istekleri doğrultusunda vaatlerde bulunan ve buna göre politikalar izleyen idarecilerin, toplumun birçok alanında kutuplaşma ve çatışmaya yol açacağı konusunda uyarılarda bulunmaktadır. Yunan tarihinden İslam tarihine değin örneklerle Topçu, istişare ile karar almanın sağlıklı toplumlarda daima konunun ehilleri olan belli bir grup ile gerçekleştirildiğine dikkat çeker. Bir başka deyişle, demokrasinin asli iddiası halkta eşitliğin realitede bir karşılığı olmadığını ve idarecilikte de işlevsel örneklerin buna dayanmadığını savunur.⁴⁰

Ayrıca, halkın oy kullanırken etkilendiği ve ona yön veren unsurlar bulunmaktadır. Topçu’ya göre bunların başında kişilerin kendi menfaatleri gelir. Bir başka unsur ise basın organlarıdır. Michels, basını liderlerin iktidarları doğrultusunda

³⁷ Topçu, Devlet, s. 131.

³⁸ Topçu, Devlet, s. 120.

³⁹ Topçu, Devlet, s. 120.

⁴⁰ Topçu, Devlet, ss.124-130.

kullandıkları güçlü bir araç olarak tanımlamış ve basının hiçbir surette tabanın hâkimiyetinde olmadığını belirtmiştir.⁴¹ Topçu ise Michels ile paralel olarak, basın da kendi menfaatleri doğrultusunda hareket ettiğini ve halkı da buna göre yönlendirdiğini düşünmekte; dolayısıyla basın demokrasi sahasına etkilerini dürüst görmemektedir. Diğer bir unsur ise mevcut idarecilerdir. Halkın kendi oylarıyla belirleneceğini düşündüğü yeni idareciler, aslında mevcut olanlar tarafından menfaatlerine göre seçilmiş ve halkın iradesi ile belirlenecekmiş gibi bir izlenim ile öne sürülmüşlerdir. Bu noktada milletin demokrasideki rolü kendisini bir günlüğüne karar merci sanmaktan öte değildir.⁴²

Demokrasinin işlevselliğini eleştiren Topçu, mevcut şartları iyileştirebilmek adına bir takım çözüm önerileri sunmuştur. Örneğin, halkın seçim hakkını kullanırken, tercih edeceği idarecilerde dikkat etmesi gereken bazı hususlar olduğunu belirtir. Topçu'ya göre halk; toplumu tanıyan ve yapılması gerekenlere dair uzmanlığa sahip olan mesleklerden kişileri tercih etmelidir. Tıpkı Campanella'nın, ideal devleti tasvir ettiği Güneş Ülkesi'nden bahsederken yönetici konumunda belirlediği "Metafizikus" rütbesindeki kişinin dinden sanata, astronomiden tarihe hemen her konuda bilgi sahibi olması gerektiğinden⁴³ bahsettiği gibi, Topçu'ya göre de sosyoloji, iktisat, hukuk, tarih, felsefe gibi alanlarda uzmanlaşmış kişiler idarecilik pozisyonu için ilmi açıdan uygun olacaklardır. Ancak kritik olan husus şudur: ilmi olarak gereklilikleri ve doğruyu bilmeleri, bu kişilerin idarecilikte ahlaki anlamda da başarılı olabilecekleri manasına gelmez. Bu sebepten Topçu, idarecilerin bir takım ahlaki imtihanlara tabii tutulmasını lazım görür.⁴⁴

Halk üzerinde ciddi etkiler yaratabilen iyi hatiplerin demokratik yollar ile nitelik açısından yeterli olmasalar dahi iktidara gelme ihtimallerinin ciddi anlamda yüksek oluşu, Topçu'nun demokrasiye dair eleştirilerinin önemli kollarından birini oluşturur. Gerçekleşmeyecek vaatler, samimiyezsiz fakat süslü ifadeler ile donatılan konuşmalar; daha önce de belirttiğimiz gibi Topçu'nun "cahil" olarak tanımladığı çoğunluk üzerinde şüphesiz ki tesirli olacaktır. Düşünün "Her içtimai hale uygun

⁴¹ Michels, s. 97.

⁴² Topçu, Devlet, s. 126.

⁴³ Tommaso Campanella, **Güneş Ülkesi**, çev. Veysel Atayman, Kapra Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 18.

⁴⁴ Topçu, Devlet, s. 123.

maske yapıcısı olan hitabet şekillerinizden öğreniyorum.”⁴⁵ Sözünden kasıt, toplumun her alanında olduğu gibi yöneticilerin de kullandığı belagat sanatıdır ki bu aslolanı perdelemesi bakımından oldukça tehlike arz eder. Robert Michels de demokrasiye dayanan yönetimlerde liderlerin idareye dair niteliklerinden ve uygunluklarından ziyade ön plana çıkan hususun hitabet olduğunu belirtmektedir. Onun, hitabetin kitleler üzerindeki etkisine dair, “İnsanlara seslenmek üzere, bir tarantula tarafından ısırılmışçasına oraya buraya atılan lafebese, azimli ve faal bir yoldaş olarak görülürken, az konuşup çok çalışan ve parti için değerli hizmetler sunan biri küçümsenir ve tam anlamıyla bir sosyalist olamadığı düşünülür.”⁴⁶ ifadesi aslında Topçu’nun da birçok kez dile getirdiği, siyaset arenasına ve siyasetçilere yönelik eleştirilerini hatırlatmaktadır. Nitekim Topçu da, devlet idareciliğine aday olan siyasetçilerin vasıfları, yetkinlikleri, vaatlerinin büyük çoğunlukla sahte olduğunu; halkın bu gösteriyi ayırt edemeyerek doğru ve yanlış arasında bir tercih yaptığını zannettiğini fakat aldatıldığını ifade etmiştir. Michels, halk kitlelerinin ehliyetsizliğinden söz ederek bu durumun onlarda adeta bir uzmana ihtiyaç duyma hissi yarattığını söylemektedir. Fakat bu noktada ehliyetsiz görülen kitlelerin, kendilerine yol gösterecek bir lider tercih etme hakkını ne denli hakkaniyet ile gerçekleştirebileceği de tartışma konusudur. Nitekim “Kafaların sayılmasıyla belirlenen çoğunluk, genel çizgileri ortaya koymaktan fazlasını yapamaz.”⁴⁷ Görüşü, demokrasinin sağlıklı bir yaptırım gücüne sahip olmadığı kanısını özetlemektedir.

Mevzu bahis problem için Topçu’nun gösterdiği çıkış yolu, idarecilerin seçiminde karar merci olan halkı yetiştirmekle sorumlu olan yüksek değerlere sahip bir grubun varlığıdır. Bu grupta mihenk taşı ise nesilleri yetiştirecek olan öğretmenlerdir.⁴⁸ Topçu’nun düşüncelerinin her safhasında mutlak surette eğitime değindiğini görmek mümkündür. Çünkü o, devlet ve milletin selametinin eğitim olmaksızın gerçekleştiremeyeceğini düşünmektedir. Topçu, “Anadolu, romantizmini hala yaşayamamıştır.”⁴⁹ İfadesinde bir gün, ruhu İslamiyet’e, felsefesi ise irade ve hareket felsefesine dayanan bir hali düşlemektedir. Düşünür sözünü ettiği Anadolu

⁴⁵ Nurettin Topçu, **Var Olmak**, 36.baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2023, (Var Olmak), s. 102.

⁴⁶ Michels, s. 51.

⁴⁷ Michels, ss.63-64.

⁴⁸ Topçu, Devlet, s. 121.

⁴⁹ Nurettin Topçu, **Türkiye’nin Maarif Davası**, 43.baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, (Maarif), s. 89.

romantizminin muhtevasını “Dinî temel ve ruhu tasavvufta barınan İslam; ahlakî aşk ve fedakârlık; sanatının temeli Anadolu’nun destanları, masalları ve halk türküleridir. Felsefesi ise, sonsuzluğu hedef yapan, ölüme inanmayan bir irade ve hareket felsefesi olacaktır.”⁵⁰ şeklinde izah etmiştir. Anadolu romantizmi düşünün izlerini Topçu’nun roman ve hikayelerinde de görmek mümkündür.⁵¹ Bu romantizmi yaşayabilmenin yöntemi ise onun deyişiyle millet maarifidir. Topçu söz konusu maarifin yalnızca okul sıralarında değil, milletin her bir ferdinin zihin dünyasında ve karakterinde özümsemişi gereken ve böylece hayata tatbik edilen bir kültür olmasını çözüm yolu olarak belirler.

Milletin yeniden dirilişi için lazım olan eğitim sistemini ilkokuldan üniversiteye kadar detaylandıran ve her birine önem atfeden Topçu, bilhassa üniversitelerdeki mevcut sistemi eleştirmektedir. Ona göre üniversiteler, Türk topraklarının mayasından uzaklaşmış ve adeta işe yaramaz bir hal almıştır. O, idealindeki millet maarifinin bu şartlar altında gerçekleştirilemeyeceğinden emin şekilde “Bin yıllık tarihi olan büyük milletimiz kendi varlığının ifadesi olacak üniversiteyi yeniden kurabilecektir.” İfadesiyle bir inkılabın lüzumuna dikkat çekmektedir.⁵²

Demokrasi ile monarşi arasında güç odağı açısından kıyasa giden Topçu, demokrasiyi halk için çok daha tehlikeli görmüştür. Çünkü ona göre, monarşide güç yalnızca tek bir noktada birleşirken demokraside belli bir grubun tekelindedir ve bu grup meşruiyetini halktan aldığı iddiasıyla hareket eder.⁵³ Düşünür, demokraside de iktidar sahiplerinin akıl bir heyet tarafından denetim altında olmasını gerekli görmektedir. Aksi takdirde demokrasinin monarşiye dönüşümü kaçınılmaz olacaktır.⁵⁴ Ki monarşide görülen meşru durum demokraside kendini sinsi bir şekilde yaşatacaktır.

Nitekim Topçu’nun işaret ettiği monarşi ve demokrasi arasındaki durum, Etienne de La Boetie’nin “İsteddiği an kötü olma erkini sürekli olarak elinde bulundurduğundan dolayı iyi olabileceğine hiçbir zaman güvenilemeyecek bir

⁵⁰ Topçu, Maarif, s. 89.

⁵¹ Şener Şükrü Yiğitler, “Anadolu romantizminden İslami spiritüalizme: Nurettin Topçu’nun Reha’sı.”, *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 6, (Haziran 2020), s. 76.

⁵² Topçu, Maarif, s. 164.

⁵³ Topçu, Devlet, s. 128

⁵⁴ Topçu, Devlet, s. 141

efendinin kulu olmanın ne kadar büyük bir mutsuzluk olduğunu belirtmek gerekir. İnsanın ne kadar efendisi olursa insan o kadar kez daha fazla mutsuz olur.”⁵⁵ Düşüncesi ile paralellik gösterir.

Topçu’nun demokrasi ile “hürmet” kavramını ilişkilendirmesi, onun demokrasiye bakış açısını idrak için dikkat edilmesi gereken bir husustur. Ona göre, bireylerin birbirlerine ya da başka bir ifadeyle insanlığa olan hürmetleri; demokrasinin doğru tatbikini sağlamaktadır. Az önce bahsettiğimiz gibi, demokrasinin tehlikeli yönü tam olarak burada baş göstermektedir. Düşünür, her bireyin eşit sayıldığı bu rejimde yine her bireyin hürmet duygusunu kaybederek kişisel menfaatlerine göre hareket etmesindeki büyük çaplı yıkım riskine dikkat çeker.⁵⁶

Rejim ve ideolojiler konusuna dönmek gerekirse, Topçu birçok eserinde ve konuşmasında, oldukça net bir şekilde, bazen farklı isimler kullandığı ancak muhtevası değişmeyerek “nasyonal sosyalizm” yolunu kurtuluş için reçete olarak belirlemiştir. “Milletleri bu kuvvetlerin pençesinden kurtaracak olan, otoriteye dayanan milliyetçi sosyalizmdir.”⁵⁷ İfadesinde de görüldüğü üzere, düşünür İslam temelinde oluşturulacak bir sosyalizmi sıklıkla işaret etmektedir.

Topçu Türkiye’nin bir “milli sosyalizm” ülkesi olması gerektiğine ve mutlaka olacağına dair söylemlerinin yanı sıra, eserlerinde açıkladığı sosyalizm anlayışının haricindeki sosyalist akımlara ciddi eleştiriler yönelmiş; özellikle gelenekten uzak ve halkı zümrelere ayırmak suretiyle sınıf kinini tetiklemekle itham etmiştir.⁵⁸

Topçu’nun Anadolu’cu bir yapıda ve İslami temellerle öne sürdüğü sosyalizm anlayışının bazı noktalarda Yeşil Ordu Cemiyeti ile benzerlik arz ettiğini söylemek mümkündür. 1920’lerde gizli bir cemiyet olarak kurulan Yeşil Ordu Cemiyeti esasen Kafkas Müslümanlardan oluşan ve Anadolu’ya da desteğe gelmesi beklenen bir askeri birliğe dayanmaktaydı.⁵⁹ Köken olarak Rusya’da kurulmuş olması, emperyalizme karşı Bolşevikler ile birlikte mücadele göstermesi, İslam’ı temsil eden

⁵⁵ Etienne de La Boetie, **Diktatöre Karşı: Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev**, çev. Dilara Keçeli, 2.baskı, Liberus Kitap, İstanbul, 2023, s. 18.

⁵⁶ Topçu, Devlet, s. 141.

⁵⁷ Topçu, Devlet, s. 122.

⁵⁸ Sadettin Elibol, “Muhafif Bir Düşünür Olarak Nurettin Topçu’nun Duruşu”, **Hece Aylık Edebiyat Dergisi**, Sayı:109, 2006, s.79.

⁵⁹ Altıntaş, Ahmet. **Milli Mücadelede Yeşil Ordu Cemiyeti ve Siyasi Kökenleri**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1995, ss. 60-62.

yeşil rengi ve ilerleyen tarihlerde içerisinde dönemin önemli isimlerini barındırması ile Türk siyasi tarihinde dikkat çekici bir yer edinmiştir. Cemiyetin kuruluş amaçlarını ele aldığımızda dönemin şartlarıyla ilişkili olarak öne sürülen birçok nedenin yanı sıra, Batı'nın emperyalist gaye ve eylemlerine karşı bir direniş iddiası taşıması göze çarpmaktadır. Nitekim Yeşil Ordu'nun kuruluşu, Anadolu'daki mücadelenin Bolşevikler ile irtibatı üzerinden ortaya atılan “dinsizlik” iddialarına karşın mücadelenin zayıflamaması adına Mustafa Kemal'in de haberdar oluşu suretiyle yakın arkadaşlarının bir girişimine dayanmaktaydı.⁶⁰ Yeşil Ordu Cemiyeti'nde temelde farklı ideolojik görüşlere sahip isimler yer almakla beraber cemiyete ait Nizamname incelendiğinde İslami, sosyalist, totaliter bir yapının öne sürüldüğü görülmektedir.⁶¹ Hem söz konusu yaklaşımları hem de esasen Anadolu'yu emperyalist kuvvetlerden kurtarma gayesi ile meydana gelmiş oluşu, Yeşil Ordu Cemiyeti ve Nurettin Topçu'nun düşüncelerinde bir paralellik var olduğunu söylemeyi mümkün kılmaktadır. Nitekim her ne kadar Topçu'nun eserlerinde Yeşil Ordu'nun misyon ve vizyonuna dair aleni bir atfa rastlanmasa dahi düşünürün devletin ekonomi, eğitim gibi hususlardaki politika tavsiyeleri ve sosyalizmin İslami değerler ışığında Anadolu'daki lüzumuna dair ifadeleri cemiyetin görüşleri ile oldukça benzerlik taşımaktadır.

Nurettin Topçu'nun ideolojik meselelerde eleştiri oklarını çevirdiği bir diğer bahis ise “cemiyetçilik” olmuştur. Durkheim'ın cemiyeti önceleyen bakış açısını, ferdi cemiyetin içinde erittiği ve yok ettiği düşüncesiyle reddetmektedir. “İçtimai Determinizm” olarak isimlendirdiği bu düşüncenin Türk toplumuna Ziya Gökalp vasıtasıyla milliyetçiliğin temel taşlarından biri olarak dayatıldığını ifade eder. Ona göre, Gökalp, Durkheim'dan esinlendiği cemiyetçilik düşüncesini herhangi bir katkıda bulunmadan ilk haliyle ileri sürmüştür. Topçu, Gökalp'in cemiyetçiliğini ciddi anlamda zayıflamış Türk toplumunun yeniden güç kazanmasının yolunun kendisinden geçtiğini göstermek hedefiyle öne sürdüğünü söyler. Ancak ona göre bu fikrin pratikte bir karşılığı olmayacaktır çünkü mevzu bahis öğretisi toplumda kibir doğurmaktan öteye gidemeyecektir.⁶²

⁶⁰ Mustafa Yılmaz, “Yeşil Ordu Cemiyeti”, **Atatürk Ansiklopedisi**, (Erişim 5 Aralık 2024).

⁶¹ Altıntaş, s. 93.

⁶² Nurettin Topçu, **Yarınki Türkiye**, 5.baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1999, (Yarınki Türkiye), ss.34-35.

Ziya Gökalp'in Turancılık ideolojisi, Topçu'ya göre milliyetçiliğin aksine bir noktaya varmıştır. Onun deyişiyle, "Hakikatte bize yabancı bir millet olan Araplıkla, bizim ruhumuzun mayası olan İslamlığı birbiriyle karıştırmış ve yabancından sıyrılmak isterken, kendi benliğimizden sıyrılmaya felaketine uğratmıştı."⁶³ Topçu'nun, Gökalp'in Turancılık ideolojisine yönelik dile getirdiği eleştirilerinin, kendisinde görülen Anadolu üzerinden yükselen milliyetçilik düşüncesi sebebiyle olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Gökalp'in Turancılığı, Anadolu'yu aşkın büyük bir Turan hayalini işaret eder ve bu durum Türk-İslam kültürünün köklerini taşıyan Anadolu'yu göz ardı etmektir. Bu durum ise toplumdaki manevi yıkımın ilk adımları olmuştur.⁶⁴

Gökalp'in ideolojisini bilhassa cemiyetçiliği üzerinden eleştiren Topçu, konuyu birkaç maddede ele alır. Birinci hususa göre cemiyet, daima dış etkenlere göre değişim ve dönüşüm gösteren bir yapıdadır ki bu durum onun şahsiyetten yoksun olduğu gösterir. Dış etkenler çerçevesinde hiçbir prensip ortaya koymadan şartlara göre şekillenen cemiyetin içinde birey, ruhun ve maneviyatın gereklerini yerine getiremeyen bir kukladan farksızdır. Bu ahvalde bir ahlaktan söz edilmesi ise mümkün gözükmemektedir. İkinci hususta cemiyetin fertlerde taklidi ve taklidin de alışkanlığı doğurduğu yatmaktadır. Bu durum bireylerin doğru ve yanlış ayırdını, yaratıcılığını, özgünlüğünü, reflekslerini köreltmektedir.⁶⁵ Üçüncü maddede ise yine alışkanlıklara işaret eden örflere bağlı bir cemiyetin her durumda uyumlu olmayı, başkaldırmamayı, iyi geçinmeyi bir erdem olarak görmesidir. Burada belirtmek gerekiyor ki düşünür örfleri cemiyete atfetmektedir. Topçu, topluma uyumlanmanın ve bunu her halükarda devam ettirmenin, isyan ahlakından yoksun bireyler doğurduğunu savunur. Düşünürün, "Cemiyet için ahlak, insanları iyi idareden ibaret bir siyasettir."⁶⁶ İfadesi, bireycilik ve toplumculuk arasındaki ahlaki açıdan farklılığa dair bakış açısını özetler niteliktedir. Topçu'ya göre insan, menfaat kaygılarından arınarak Allah'ın gayesi adına ahlaki bir isyan sergileyebilme yetisi ile tanımlanır. Cemiyet insana özgü bu yetiyi onun elinden almakta ve yok etmektedir.

⁶³ Topçu, Yarınki Türkiye, s. 36.

⁶⁴ Topçu, Yarınki Türkiye, s. 36.

⁶⁵ Topçu, Yarınki Türkiye, ss.38-39.

⁶⁶ Topçu, Yarınki Türkiye, s. 42.

2.1.2. Komünizm

Nurettin Topçu'nun "ruhçu milliyetçi sosyalizm" anlayışının en büyük düşmanı olarak ifade ettiği komünizm, eserlerinde kesin bir üslupla reddedilmiştir. Düşünürün komünizme olan karşıtlığı, komünizmin kaynaklarından hedeflerine kadar her safhasına yönelik bir eleştiri içerir.

Topçu, komünizmin ilk defa Çin'de ve Yunan'da baş gösterdiğini ancak bunların modern Rus komünizminden farklılık arz ettiğini ifade eder. Tarihte ilk kez Çin'de görüldüğünü aktardığı komünizm, aile içindeki üretim ve mülkiyet konusunda eşitlik sağlamaya yönelik iken; Yunan'da Eflatun'un öne sürdüğü komünizmin, Yunan halkını kişisel menfaatlerden sıyrarak vatandaşlık erdemine yöneltme isteğinden doğduğunu söylemektedir. Ancak bu iki örnekten farklı olarak Marksist düşünce temelinde yükselen modern Rus komünizmi, tarihi maddeciliğe dayanmakta ve ruha dair bütün değerleri yok etmeyi hedeflemektedir.⁶⁷

Ona göre, kapitalizmin yarattığı büyük sanayi, tarihi süreçte daima kazanç uğruna üst tabakanın emeğini adeta bir hiç karşılığında kullandığı halk kitlelerinde kin ve öfkeye neden olmuştur. Komünizmin doğuşu ise tam olarak kapitalizmin yarattığı bu kine dayanmaktadır. Ancak manevi bir yanı bulunmaksızın, yalnızca maddeye dayanarak bir dünya görüşü oluşturan komünizm adeta bütün değerlere karşı bir düşmanlık taşımaktadır.⁶⁸ Komünizmin varlık iddiası, kendi doktrini içerisinde ancak anarşi ile mümkün gözükmektedir. Topçu'ya göre bu durum, onun ruhlarda hakiki bir karşılık bulmadığını ve bir çözümden ziyade yalnızca yıkımı hedeflediğini göstermektedir.

Topçu'nun komünizme yönelttiği eleştirilerin başında gelen materyalist hayat anlayışı, düşünürün söz konusu doktrine karşı çıkmasındaki başlıca sebeptir. Çünkü Topçu, maddeci bir anlayışı şahsi düşünce dünyasında daima reddetmiş, insanın tabiatına aykırı bulmuştur. İkinci bir mesele ise komünizmin ferdi iradeyi tamamen ortadan kaldırması ve Topçu'nun hareket felsefesinde ısrarla anlattığı insanın şahsiyetçiliği ile yaratıcılığı arasındaki ilişkiyi ortadan kaldırıyor olmasıdır. Eleştiriye tabi tuttuğu diğer bir nokta komünizmin eşitlik iddiasının fertlerin özgürlüğünü

⁶⁷ Nurettin Topçu, **Ahlak Nizamı**, 14.baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, (Ahlak Nizamı) ss.288-289.

⁶⁸ Topçu, **Ahlak Nizamı**, s. 256.

elinden alarak söz konusu sistemi kabul etmeye mecbur bırakışdır ki bu insan hürriyetine aykırı bir durumdur.⁶⁹

Kapitalizme karşı doğmuş olan modern Rus komünizmi Topçu'ya göre, “Bugün ezilenlerin yarın zalimler yerine geçmesini istiyor.”⁷⁰ İfadesinde belirttiğı gibi kapitalizmin diktasına başkaldırıyorken işçi diktatörlüğünün yolunu açmaktadır. Düşünre göre, hayal kırıklıkları, gelecek kaygısı, kötümserlik gibi hallerin pençesinde buhranlar yaşayan genç zihinleri öfke ve kin ile yıkıcı bir kuvvete dönüştürme potansiyeli taşıyan komünizm; insanlık için ciddi ölçüde tehlike arz etmektedir. Topçu'nun bu görüşü, Cioran'ın, “Bir inanç için acı çekmiş olandan daha tehlikeli varlık yoktur: En büyük zalimler, kafası kesilmemiş mazlumlardan çıkar.”⁷¹ Düşüncesiyle örtüşmektedir.

Topçu'nun ifadesiyle, anarşizme dönüşen ve insanı en ilkel haline çeviren komünizm, Anadolu halkında ciddi bir karşılık bulmamıştır. Komünizmin Türkiye’de ses getirdiğı tabaka aydın kitle olmuştur. Topçu bu durumu büyük ölçüde, farklı soylardan gelen kişilerin ortak bir millet idealine sahip olamayışı, batılılaşma merakının yalnızca tekniğe odaklanması gibi sebeplere bağlamaktadır. Ayrıca, milliyetçi camiada entelektüel argümanların yetersizliğı, Kemalist ve Turancı ideolojilerin klişelere dayanan söylemlerden ileriye gidemeyişi, laikliğin asıl anlamından uzaklaşarak değerleri zedeleme noktasına gelişi gibi etkenleri de komünizmin Türkiye’de yer edinebilmesine sebep olarak göstermiştir.⁷²

Topçu'nun ifadesi ile dinci zümrenin söylemlerinin ve ilgilendikleri kısmın İslamiyet’in aslı manasından uzaklaşarak yüzeysel ve bayağı bir hal alması, toplumu büyük ölçüde olumsuz etkilemiştir. İnsanları maddeci bir hayat görüşüne sürükleyen komünizmin karşısında maneviyatı hatırlatmanın karşılığı Topçu'nun ifadesi ile “dinci bezirgânların ortaya koyduğu metaı gösteriyor ve ‘insan akli bunlara inanmaz’ diye haykırıyor.”⁷³ Şeklinde olmaktadır. Din zümresinin etkilerinin yanı sıra Topçu'ya göre yakın tarihlerde yapılan inkılapların da birçoğı bilinçsiz bir Avrupa taklidinden ibaret olduğı için insanımız Anadolu’nun köklerinden kopmaya yüz

⁶⁹ Topçu, Ahlak Nizamı, ss.265-266.

⁷⁰ Topçu, Ahlak Nizamı, s. 266.

⁷¹ Emil Michel Cioran, **Çürümenin Kitabı**, çev. Haldun Bayrı, 4.baskı, Metis Yayınları, İstanbul, 2013, s.10.

⁷² Topçu, Ahlak Nizamı, s. 298.

⁷³ Topçu, Ahlak Nizamı, s. 302.

tutmuştur. Sınırsız bir şekilde kaidelerin reddi, değerlerin inkârına yol açan sözde demokrasi de Topçu'ya göre komünizmin Türkiye'de karşılık bulmasına imkân tanıyan faktörler arasında yer alır.⁷⁴

Bütün bu ahvale rağmen, Topçu komünizmin insanlık tarihinde kalıcı bir yer edinmeyeceğini ve her komünist hareketin, ruhun iradesi ile mutlak surette reddedileceğini düşünmektedir.⁷⁵ Bu iddia düşünürün umut ettiği yönü göstermekle beraber, komünizm doktrininde yetersiz gördüğü noktalardan kaynaklı komünizmin hâkim bir ideoloji haline gelemeyeceğine, bir başka deyişle yetersizliğine dair inancına da dayanmaktadır.

2.2. MİLLET KAVRAMINA BAKIŞ

Nurettin Topçu millet kavramını, Allah'a yönelen insan iradesinin insan aşkı ile Allah aşkı arasında bir orta basamağı olarak tarif etmektedir.⁷⁶ Milleti oluşturan unsurları ise coğrafya, tarih ve güzel sanatlar olarak sıralamaktadır. Bir milletin dil, din, soy, vatan, tarih gibi unsurlarının yabancı kaynaklar tarafından tahrif edilmesini ise “milletle iradenin sefaleti” şeklinde ifade etmektedir.

Nurettin Topçu, her millette kendini var eden bir kuvvet olduğunu ve Türk milleti için de bu kuvvetin İslam olduğunu söylemektedir. O, Türklüğü madde; İslam'ı ise ruh olarak tasvir etmektedir.⁷⁷ Topçu'nun millet kavramına bu yaklaşımı, İslami literatürde milletin belirli bir dinin mensuplarını ifade etmesi ile paralellik arz etmektedir.⁷⁸ Bu düşüncesinden hareketle diğer birçok ifadesinde de görüldüğü üzere Topçu'nun sentezci bir yaklaşıma sahip olduğunu, dolayısıyla devlet yönetiminden ahlaka kadar her noktada Türklük ve İslamiyet'i bir arada değerlendirdiğini söylemek mümkündür.

Millet iradesinin yok edilmesinin sonucunda ortaya mukaddesattan uzak hedonist bir yaşam anlayışı çıkmakta ve bu durum topluluğun her zerresine nüfus etmektedir. Topçu, duyularla elde edilen zevkin hayatın gayesi haline gelmesini bir

⁷⁴ Topçu, Ahlak Nizamı, ss.303-306.

⁷⁵ Topçu, Ahlak Nizamı, s. 314.

⁷⁶ Topçu, Devlet, s. 30.

⁷⁷ Hilmi Uçan, “Nurettin Topçu'nun Düşlediği Ahlak ve Toplum”, **Hece Aylık Edebiyat Dergisi**, Sayı:109, 2006, s.85.

⁷⁸ İlber Ortaylı, “Millet”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, (Erişim 24 Ocak 2024).

milletin mukaddesatıyla birlikte yok oluşuna giden yol olarak görmektedir. Beden odaklı hazların ruhu bir kenara atmasıyla beraber; demokrasi, kanunlar, sosyal hayat gibi birçok alanda çürüme başlamıştır. Topçu zevkin bir gaye olarak görüldüğü toplumda, adaletten liyakate değin bütün erdemlerin birer birer yok olacağı bir tabloyu gözler önüne sermektedir.⁷⁹

Topçu söz konusu çürüme ile yüz yüze gelmiş bir millette kurtuluş için harekete geçmek isteyenlerin, daha önce karakteristik özelliklerini ele aldığı realist ahlakçılar tarafından fitne tarafgirliği ile itham edileceğini ve böylece çürümenin hareketsizlik altında kök salacağını işaret etmektedir.⁸⁰

Milli kültürün muhafaza edilmesi ve geliştirilmesinde dilin önemine dikkat çeken düşünür, toplumun her alanda kendi dili ile yaşamasını tavsiye eder.⁸¹ Arapça, Farsça gibi diğer dillerden Türkçeye geçen ve toplum nazarında tarihe süreçte kabul gören; edebiyatta yer bulan kelimeler Topçu'nun dil konusundaki hassasiyetinde bir çelişki yaratmamaktadır.

Nurettin Topçu'nun millet kavramına dair düşünce ve değerlendirmeleri, onun devlet, medeniyet, kültür kavramlarına yaklaşımıyla girift bir haldedir. Düşünürün ideal devlet anlayışını ele aldığımız bölümde de belirttiğimiz üzere, millet, devleti oluşturan bir güç iken; devlet, milletin ilahi gayeye ulaşabilmesi adına koruyucu ve yönlendirici bir görev üstlenmektedir. Bu iki yapının ahlaki anlamda yozlaşmaması ve belirli değerleri yaşatarak hareket etmesi, Topçu'nun idealindeki medeniyetin kilit noktalarından birini oluşturmaktadır. Nurettin Topçu, bir millet tasviri yaparken aslında her bir ferdin üzerine düşen sorumlulukları ve sahip olması gereken karakteri ele almaktadır. Fertlerin sahip olduğu ahlak ve ilahi gayeyi gerçekleştirmeye dair mücadele, kültürü oluşturacak ve millet bilincinin güçlenerek istikrar kazanmasını sağlayacaktır.

⁷⁹ Topçu, Devlet, s. 35.

⁸⁰ Topçu, Devlet, s. 36.

⁸¹ Topçu, Devlet, s. 118.

2.3. SİYASETE DAİR YAKLAŞIM

Siyasetin kısa bir tanımı, “toplumun işlerini üzerine alma, yürütme, yönetme işi, insan topluluklarını yönetme sanatı”⁸² şeklindedir. İlk bakışta modern dünyanın her sahasında var olan ve anlamı oldukça geniş bir sahaya yayılan siyaset kavramı, Nurettin Topçu’nun düşüncesinde oldukça olumsuz bir yer tutmaktadır.

Topçu, siyaseti aldatmaya ve aldanmaya dayalı bir tehlike olarak görmektedir. Siyaseti onurlu bir mücadeleden oldukça uzak bir yöntem olarak gördüğünü, “Siyaset, milletlerin kuvvetleriyle ve kahramanlıkla yayılarak hâkim olma kabiliyetlerini kaybettikleri anda başlamıştır.”⁸³ İfadesi ile ortaya koymuştur. Siyasetin karşısında gördüğü izzetinefsi ise şöyle tarif etmektedir: “Millet halinde yaşayan fertlere Allah’a doğru götürücü ideallerin mesuliyetini yükler.”⁸⁴

Nurettin Topçu milletin izzetinefsine, milletin mukaddesatını koruyan ve sürdüren bir anlam verirken; siyaseti sinsi ve menfaate dayanan bir yöntem olarak tarif eder. Söz konusu günümüz siyasetine karşılık olacak hareketin ise yine siyasetin kendisi olamayacağını, çünkü bu noktada Truva stratejisinin zaman içerisinde izzetinefsi törpüleyerek nihayetinde yok edeceğinin altını çizmektedir.⁸⁵

Siyasette büyük vaatler ile boy gösteren fakat memleket davası adına herhangi bir samimiyet taşımadığını iddia ettiği kimseler için kullandığı “Kullandıkları vasıtalar fazilet ve karakter sömürücülüğüdür. Öyle iken halk onların her birini meydana görünce tebrik, takdir ve alkışlar yağdırıyor.”⁸⁶ İfadesi, Etienne de La Boetie’nin “Güçlerini pekiştirmek için tiranlar, halklarını yalnızca itaatkarlık ve kölelikle değil, aynı zamanda kendilerine bir hayranlık duyacak şekilde yetiştirmişlerdir.”⁸⁷ Sözlerini anımsatmaktadır.

Topçu, siyaseti eleştirirken, mevcut düzen içerisinde yanıltan kaçınmak adına bir takım tavsiyelerde bulunmaktadır. Örneğin, siyasi partilerin bir takım niteliklere sahip olması gerektiğini savunur. Siyasi partilerin; temelde bir felsefeye

⁸² Hızır Murat Köse, “Siyaset”, **Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi**, (Erişim 11 Şubat 2024).

⁸³ Topçu, Devlet, s. 38.

⁸⁴ Topçu, Devlet, s. 39.

⁸⁵ Topçu, Devlet, ss.38-41.

⁸⁶ Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, 18.baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, (Kültür ve Medeniyet), s.103.

⁸⁷ La Boëtie, s. 65.

sahip olması, söz konusu fikirlerin yaratıcıları ve uygulayıcılarının ayrı olması, partililerde fedakârlığa hazır kimselerin varlığı gibi hususlar mühimdir. Topçu'nun bahsettiği bu nitelikler arasından en dikkat çeken ise “partilerin gayesi, her ne pahasına olursa olsun iktidar mevkiini ele geçirmek olmamalıdır.”⁸⁸ Düşüncesidir. Düşünür bu noktada, siyasi partilerin iktidar kaygısıyla kendi fikir dünyasından uzaklaşarak adeta bir alışveriş mantığı ile parti-seçmen arasında yaşanacak pazarlığın önüne geçmeyi hedeflemektedir. Bu mantık ile hareket eden partileri örnek göstermek adına Topçu, mevcut siyasi partilerin isimlerini işaret eder. Bir fikri temsil eden açık ve net isimlerden ziyade, oy kaygısıyla halkın her kesimini ve her fikri kucaklayıcı isimler tercih edilmesi ona göre adeta bir ticari strateji timsalidir.⁸⁹ Nitekim yalnız iktidar hedefiyle hareket eden bir siyasi partide artık mühim olan doğruluğuna inanılan fikirler değil, iktidara götürecek herhangi bir yoldur.

Topçu'nun siyasete dair eleştirilerini ele aldığımızda, düşünürün ahlak anlayışı ile siyaset kavramının muhtevasının örtüşmediğini ve bu sebeple siyaseti zararlı bir noktaya konumlandırıldığını görmekteyiz. İnsanın her halükarda dürüstlük ve adalet erdemlerinden yana olması, dik bir duruş sergilemesi, hayatın mutlak surette kazanılması gereken ve bu yolda her türlü stratejinin mübah sayıldığı bir oyun olarak değil; İlahi rızaya denk düşecek bir şekilde yaşanmasına dair inancı, düşünürün siyasete bakışındaki menfi durumun sebebini gözler önüne sermektedir.

2.3.1. Milli Kültür ve Batılılaşma

Topçu'nun düşünce dünyasında, milli kültür ve bununla ilişki olarak batılılaşma oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Kültür, bir milletin var olabilmesi için hayati bir konumdur. Milli kültürün varlığına karşın en büyük tehditlerden biri ise düşünüre göre batılılaşma meselesidir. Topçu, batılılaşmaya bütünüyle ve klişe yaklaşımlar ile karşı çıkmamaktadır. Ancak o, batıyı örnek alma hususundaki yanlış yaklaşımların oldukça olumsuz sonuçlar doğurduğunu ve fayda umulan yerde zarara yol açtığını belirtmektedir. Ona göre, toplumun kendi tarihini, dinini, ahlakını,

⁸⁸ Topçu, Devlet, s. 158.

⁸⁹ Topçu, Devlet, s. 161.

değerlerini tanımaması ve bunları koruyup geliştirecek yetiye sahip olmayışı ancak batının peşinde bilinçsiz bir savrulmayı getirebilecektir.

Nurettin Topçu, emperyalist devletler tarafından işgal tehdidi altında mücadele gösterilen topraklarda yine aynı emperyalist kuvvetlere bilinçsiz bir şekilde benzeme çabasını eleştirmekte ve Anadolu'nun Batı ile ilişkisini, "başladığı ortaklığa içten pişman olduğu halde sözünden dönemeyen kazanç heveslisinin girdiği yolda mutlaka bir şeyler koparmak isteyen aldatılmış halini yaşamaktadır."⁹⁰ Şeklinde izah etmektedir.

Sadettin Elibol, Nurettin Topçu'nun ele aldığı sorunları İsmet İnönü döneminde ve sonrasında uygulanan Batılılaşma politikalarının menfi sonuçları olarak tanımlamıştır.⁹¹ Elibol, Topçu'nun değerlendirmelerini: geleneğe karşı radikal batıcılık, taklitçilik/kör bilinç, maddeci milliyetçilik anlayışı, kapitalist hegemonyanın zulmü ve mevcut demokratik yönetim olarak sıralamaktadır.⁹² Bahsi geçen konu başlıkları adeta Topçu'nun devlet yönetimi ve batılılaşma hareketlerine dair eserlerindeki söylemlerinin özeti niteliğindedir.

Nurettin Topçu, kültürün bir milletin ruhunu ve şahsiyetini kaybetmemesi için önemine vurgu yaparken, modern tekniğin kültüre vurduğu darbeye dikkat çekmektedir. Dünyanın bir buhrana kapıldığını ve bu savruluşun sebebinin eşyanın insana, ruha, kültüre karşı galip gelmesi olduğunu düşünmektedir. Topçu'nun tekniği bir tehlike olarak görüşü, tekniği baştan sona reddetmekten ziyade; teknikle beraber doğan eşyaya sahip olma arzusunun insanı bütünüyle sardığı ve böylece medeniyete, şahsiyete, ilme dair ne varsa her birinin insanda erime halidir. Topçu'ya göre Avrupa ve Amerika'dan ithal edilen teknik, Anadolu medeniyeti yeniden vuku bulmadan uygulanmaya çalışıldığı ve kültürden, ahlaktan noksan bir denemeye tabii tutulduğu için işlevsiz hatta zararlı bir konumdur.⁹³ Makineleşmek, insanı ve insana dair tüm değerleri adeta eriten bir yıkım olarak görülmektedir ve bu durumun önüne ancak yerli bir felsefenin üniversitelerde tatbik edilmesi geçebilecektir.

Topçu, söz konusu tehlikelere karşı milleti ayakta tutabilecek olan kültürün hamurundaki temel gerekliliği ise İslam olarak görmekte ancak mevcut din

⁹⁰ Topçu, Kültür ve Medeniyet, s.88.

⁹¹ Elibol, s.77.

⁹² Elibol, s.78.

⁹³ Topçu, Kültür ve Medeniyet, s. 24.

adamlarının bu görevi ifa etmekten aciz olduğunu belirtmektedir.⁹⁴ Nurettin Topçu, “Türk’ün Müslüman olması, maddi hayattan ruhi hayata geçiş diye vasıflandırılabilir.”⁹⁵ İfadesi ile maddi kalkınmanın sağlıklı olması için gerekli olan manevi kalkınmada İslam’ı işaret etmiştir. Dinin ilim ve akıl ile zıt düştüğünü iddia edenlere karşı olarak, bu sözde zıtlığın sebebinin dinin kendisi değil, bilgisizlik ve zümre menfaatleri olduğunu belirtir.⁹⁶ Din adamlarına dair oldukça sert eleştirilerde bulunan Topçu, İmam-ı Azam Ebu Hanife’den örnek vererek, din adamının hiçbir şartta şahsiyetinden ve doğrulardan ödün vermemesi; siyasetin kolları altına girmemesi gerektiğini savunmaktadır.⁹⁷

Kültürün menşei hususunda Ali Şeriatî de Topçu gibi temele İslamiyet’i yerleştirmektedir ve o dinin her fert için manevi bir nefes sağladığını söyleyerek İslam’ı toplumun bilinçli ve diri olabilmesi ile ilişkilendirir. Diğer kültürlerle ve inançlara kıyasla İslam kültürünün tıpkı Topçu gibi dinamizm yüklü olduğunu, ilkelerinin anlaşılabilirliği ve tatbik edilebilirliği takdirde toplumu yücelteceğini düşünmektedir.⁹⁸

Kültürün yeniden inşası konusunda, ideal devlet şekline de değinen Topçu, Türk milletinin kendi mazisindeki tarihi kişilikleri örnek vermektedir.⁹⁹ Nitekim Avrupa medeniyetinin kuruluşu da kendi mazilerini esas almalarına dayanmaktadır. Topçu, birikimin önemine işaret ederek, geçmişi yok sayan bir medeniyet inşasının geleceğe uzamayacağını belirtir. Bununla beraber, yapılacak yeniliklerin yalnızca siyaset alanında olması halka nüfuz edemeyecek ve bir önceki denemeler gibi yetersiz kalacaktır. Siyaset ve ticaretin zehrini hatırlatan Topçu, ahlak ve kültür sahasında tüm memlekette bir uyanış sağlayacak samimi inkılapların gerekliliğine dikkat çeker.

Topçu, Batı medeniyetinde büyüyen ilme saygı duymakla beraber, ilmin kökeninin Asya kavimlerine ait olduğunu iddia etmektedir. Ona göre Asya kavimlerinde hayat bulan ilim, Rönesans sonrası Avrupa medeniyeti ile karakterize

⁹⁴ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, s. 27.

⁹⁵ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, s. 65.

⁹⁶ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, s. 66.

⁹⁷ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, s. 42.

⁹⁸ Ali Şeriatî, **Medeniyet ve Modernizm**, çev. İsa Çakan, 2.baskı, Yeni Zamanlar Yayınları, İstanbul, 2005, ss.154-156.

⁹⁹ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, s. 29.

olmuştur.¹⁰⁰ Batılılaşma konusunda, bir klasik söylem haline gelen “batının ilmini almak” meselesi, Topçu’nun nazarında bu topraklarda yanlış değerlendirilmiştir. Bilhassa Osmanlı’nın son dönemleri ve Cumhuriyet’in kuruluşuna denk gelen yıllarda birçok düşünürün fikrinin aksine Topçu ilimle ahlakın aynı kökten çıktığı gerçeğinin gözden kaçırılması ile başarısız bir örnek oluşturulduğunu öne sürer. Ona göre, Batı’da ilmin yükselişi Hristiyanlığın ruhlara verdiği aşk ile mümkün olmuştur.¹⁰¹ Düşünür, “Eğer Avrupa, Hazret-i İsa’nın yeryüzüne getirdiği aşk ahlakına, ebediliğe susamış insanlığın Allah’a doğru hamlesine bağlanmasa idi, bugünkü medeniyetin sahibi olamazdı.” Şeklindeki ifadesinin ardından Batı’nın ahlaki yozluğunu ise sanayiye bağlamaktadır. Ancak Topçu, ruh olmaksızın maddeye olan teveccüh ve bağlılığın Batı’da halen bir çarpışma doğurmakta olduğunu ve ruhun kurtuluşu için mücadelenin sürdüğünü düşünmektedir.¹⁰²

Batı medeniyetini, Topçu’nun belirttiği aşktan yoksun şekilde ele almak ve örnek edinmek, tekraren belirtmek gerekiyor ki düşünür tarafından oldukça zararlı ve emparyalizme kucak açan bir sonuca yol açacaktır. Bu noktada Cemil Meriç batı ve medeniyet meselesini de ele aldığı Umrandan Uygarlığa eserinde medeniyete dair şu alıntıya yer verir: “Oysa medeniyette âdet, boğazlaşmaktır, bir nas uğruna boğazlaşmak. Hem de manasını ve ne işe yaradığını anlamadan. Delil mi istersiniz? İnsan hakları ve hürriyetleri için yapılan katliamlar ortada. Medeniyet üçkağıtçılara saraylar yaptırır, dâhilere kümes.”¹⁰³

Batı’yı yanlış bir yöntem ile örnek almak, yani yalnızca ilmini alarak bu ilmin yeşermesine sebep olan ruhu, ahlakı, aşkı görmezden gelmek ise; ilmin anlamlandırılabilmesini ve hayat sahasında memlekete fayda sağlamasını Anadolu topraklarında engellemiştir. Bu noktada belirtmek gerekiyor ki, Topçu’nun düşünce dünyasında Batı, ilme aşk ile sahip çıkan ve onu yücelten alimler yetiştirmesi bakımından takdire layıktır. Ancak Batı’yı örnek almaktan kasıt, ona hayranlık değil; kendi bünyesinde lazım olan tohumu barındıran fakat şahsi hareketten yoksun kalmış Anadolu topraklarında aynı ruh ile kıvılcım yaratmaktır. Topçu burada Batı’yı örnek

¹⁰⁰ Topçu, Kültür ve Medeniyet, ss.35-36.

¹⁰¹ Topçu, Kültür ve Medeniyet, s. 37.

¹⁰² Topçu, Kültür ve Medeniyet, s. 48.

¹⁰³ Cemil Meriç, **Umrandan Uygarlığa**, 14.baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, (Umrandan Uygarlığa), s. 78.

verirken maksadını şu şekilde açıklamaktadır: “bizim yapacağımız ilk iş Batı’nın aşıkı değil insanın ruhunun aşıkı olacak bir zümre yetiştirmektir.”¹⁰⁴

Topçu’ya göre, manevi kalkınma için dinde tasavvuf ve şeriatın ortak noktada bulunduğu bir ıslahat gereklidir. Bu ıslahatı gerçekleştirecek olan kişilerin ise “matematikten metafiziğe, güzel sanatlardan iktisat ve siyasete kadar bütün zekâ ve irfan sahalarında ihtisas sahibi”¹⁰⁵ bireyler olması gerekmektedir. Topçu bu noktada yine yeniden eğitimin önemine vurgu yapmakta, mevzu bahis nesli yetiştirme niteliğine sahip üniversitelere işaret etmektedir. Milli eğitim sisteminin oluşturulması aydın nesilleri, aydın nesiller ise yeniden hayat bulan Anadolu medeniyetini ortaya koyacaktır. Nurettin Topçu, manevi kalkınmanın gerçekleşmesinin ardından, maddi kalkınma planından söz etmektedir. Söz konusu planda, büyük sermaye sahipleri ve yurtdışında devlet desteği ile eğitim alanlar; yani yine kendi insanımız gerçekleştirmekle sorumludur. Bu noktada devlet ise ciddi bir otorite olarak kontrol mekanizmasının başında olmalıdır. Topçu’nun maddi kalkınma planında, diğer birçok ifadesinde de yer aldığı gibi otoriter devlet anlayışını görmekteyiz. Nitekim o, “Ticaret hayatı küçük sanayi devrinin avareliğine veda edip de kumarcılıktan kurtularak devlet tarafından ayarlanacak üretim ve satış dengesi içerisinde cereyan etmelidir.”¹⁰⁶ ifadesi ile serbest ekonomiyi kesin bir dille reddetmektedir. Milli sosyalizm anlayışına sahip olan Topçu, idealize ettiği düşüncesinin sonucunu “fakir, hakkına; zengin, ahlakına kavuşacaktır.”¹⁰⁷ Şeklinde açıklar. Ancak onun düşüncelerinde halkın zengin zümresine bakış ve müdahale, bir sınıf kini barındırmamaktadır. O, kazanç hırsı taşıyan ve bu uğurda ruhunun niteliğini günden güne farkında olmaksızın kaybeden kişiler olarak gördüğü bu tabakaya merhametle dokunarak şuur kazandırılmasından yanadır. Yoksul kesim için ise insanların hakkı olanın lütfedercesine bağış vb. şeklinde verilmesini zulüm olarak nitelemektedir.¹⁰⁸

Kültür meselesinde Batı ve Doğu kıyasına giden Topçu, Doğu’nun maddeye bağlılığını farklı açılardan eleştirmektedir. Doğu’nun dostluğunun ve ikramının dahi maneviyattan uzak maddeye dayanan yapısına değinmektedir. Topçu, bir ikramda bulunurken bize cömert hissettiren, karşı tarafın da ihtiyacının karşılandığı

¹⁰⁴ Topçu, Kültür ve Medeniyet, s. 50.

¹⁰⁵ Topçu, Kültür ve Medeniyet, s. 67.

¹⁰⁶ Topçu, Kültür ve Medeniyet, s. 71.

¹⁰⁷ Topçu, Kültür ve Medeniyet, s. 71.

¹⁰⁸ Topçu, Kültür ve Medeniyet, ss.71-72.

durumlarda aslında materyalist bir ahlak yattığını savunmaktadır. Düşünür bu iddiasını şu örnekle izah etmektedir: “dilenciye eğer kendi hakkını veriyorsanız buna bir şey diyemem; yok eğer sadaka veriyorsanız, sizi insafa davet ederim. Zira kimsenin kimseye sadaka vermeye hakkı yoktur.”¹⁰⁹ Bir bakıma, Topçu’ya göre, ruhu esas almayan maddi davranışlar Allah davasından uzak materyalist bir zihnin eylemleridir diyebiliriz.

Mevcut kültürün nesillere aktardığı materyalizmi, Doğu ve Batı insanı arasında kıyasta bulunarak izah eden düşünür, Batı’da yetişen aydınların ilmi yükselişleri ile beraber materyalizmden ve her türlü dünyevi değerden uzaklaştığını; Doğu’da durumun tam tersi yönde ilerlediğini söylemektedir.¹¹⁰ Nurettin Topçu’nun kültür ve teknik açısından medeniyete yaklaşımının temelini bu hususa dayandığını söylemek mümkündür. Çünkü o, daha önce de belirttiğimiz gibi, ilmin ve tekniğin ithal edilmesinin tehlike arz etmesini kültürden yoksun oluşturma dayandırmış; ruhtan uzak bir beden olarak kurulan üniversitelerin, fabrikaların ve nicesinin getirilerinin ahlaki çöküşü hızlandırmaktan başka bir sonuç doğurmadığını iddia etmiştir. Ona göre, insanın madde ile zenginleştiğini zannettiği dünyası, ruha asla doyum sağlayamayacak ve İlâhi aşka onu uzandıramayacak bir yapıdır. Bir şahsiyete sahip olmayan ilim adamları, siyasetçiler, din adamları, nesiller ise hakiki bir medeniyet kurmaktan acizdir.

Batı’nın yükselişini, ilmini ve aşkını değerlendiren Topçu, birçok eserinde rastlanıldığı gibi milli tarihine gururun yanı sıra aynı zamanda hüznü bir kalp ile bakmakta, mazisi hakikat uğruna mücadele örnekleri ile göz kamaştıran Şark’ın kendi uç noktalarının el ele vermesi ile yeniden diriliş hikâyesini yazmasını istemektedir. Bir noktaya varmayan çatışmaların aksine, “Aklın saltanatına inanmış bir inkılabı, böyle bir içtimai harekete her zamankinden daha şiddetle muhtaç bulunuyoruz. Bu inkılap değer hükümlerimizi devirici değil onlara hayat ve tazelik verici inkılap olacaktır.”¹¹¹ İfadesinde görüldüğü gibi; Anadolu, inancına ve değerlerine sahip çıkarak aklın yolunda yeni bir medeniyet kurabilecektir.

¹⁰⁹ Topçu, Kültür ve Medeniyet, s. 52.

¹¹⁰ Topçu, Kültür ve Medeniyet, s. 53.

¹¹¹ Topçu, Kültür ve Medeniyet, s. 77.

Nurettin Topçu, üniversitelere karşı milli kültür ve batılılaşma konusunda ciddi eleştirilerde bulunmuştur. Söz konusu eleştiriler, üniversitelerdeki eğitim kalitesini de hedef almakla beraber esasen üniversitelerin milli kültürden ve milli kültürü korumaya dair sorumluluktan uzak olmalarına dairdir. O, üniversiteleri milli bilinç ve sorumluluktan yoksun olmakla itham ederken, birçok eserinde karşı çıktığı pozitivizm ve pragmatizmin esiri olması açısından da eleştirmiştir. Bununla beraber, Anadolu topraklarında yaşanan birçok tarihi ve siyasi olay karşısında yeteri kadar tepki göstermemeleri de üniversitelerin Topçu tarafından olumsuz bir imaj sahibi olmasının nedenleri arasında gösterilebilir.¹¹² Topçu'nun Türk topraklarındaki aydınlar ile Anadolu halkının arasındaki uçurumu ve aydın kesimin samimiyezsizliğini işaret ettiği şu ifadesi dikkat çekmektedir: "Neticeyi bir Erzurum köylüsünün şu ifadesindeki belagatle öğreniyoruz: 'Bizim münevverlerimiz vagonlarından kopmuş lokomotiflere benzerler. Onlar kömürleri tükendiği yerde kalırlar, biz burada gebeririz.'"¹¹³

Nurettin Topçu'nun üniversitelere dair eleştirisindeki sert üslubun, onun idealindeki medeniyetin temellerinin üniversiteye yahut genel anlamda eğitime dayanması sebebiyle olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim bunu Topçu'nun "milli hayatta yapılması bugün bir zaruret olan inkılabın can damarı üniversitedir."¹¹⁴ İfadesinde oldukça net bir şekilde görmekteyiz. O, üniversiteleri detaylı bir değerlendirmeye tabii tutarak eleştirmektedir. Üniversitelerin siyaset sahasında söz sahibi olması ile ilmi çalışmalardan geri kalması, bilgi üretiminden ziyade tekrara düşen bir zihniyet, milli kültürden uzak ve hatta herhangi bir kültüre sahip olmaktan yoksun olması gibi sebepler Topçu'ya göre üniversitelerin niteliksiz kurumlar olmasının sebepleri arasında yer almaktadır.¹¹⁵

Eğitim konusunda üniversiteye dair eleştiriler Ali Şeriatî tarafından da sert bir şekilde dile getirilmiştir. Doğu ve Batı arasındaki çarpık ilişkiyi inceleyen Şeriatî tıpkı Topçu gibi, üniversitelerin ve aydın kesimin halktan uzak, kibirli bir kutup

¹¹² Topçu, Kültür ve Medeniyet, ss.80-81.

¹¹³ Topçu, Kültür ve Medeniyet, s. 81.

¹¹⁴ Topçu, Kültür ve Medeniyet, s. 87.

¹¹⁵ Topçu, Kültür ve Medeniyet, s. 88.

olarak görmekte, halka dair sorumluluklarını yerine getirmemekle itham etmektedir.¹¹⁶

Türk siyaset tarihinin önemli isimlerinden Ahmet Ağaoğlu, medeniyeti, “Şöyle ki, medeniyet demek ‘hayat tarzı’ demektir. Hayatın bütün tecellilerini, maddi ve manevi bütün olaylarını o kavram içine koymalıdır.”¹¹⁷ Olarak tanımlamaktadır. O, medeniyeti üçe ayırır: Buda-Brahman, Avrupa-Amerikan ve İslam medeniyeti. Burada Topçu’nun da bakışıyla Ağaoğlu’nun İslam ve Avrupa-Amerika medeniyetlerine yaklaşımını incelemek yeterli olacaktır. Ağaoğlu, İslam medeniyetinde dinin birleştirici bir güç olduğunu ve tarihte mühim izler bıraktığını belirtmektedir. Fakat bununla beraber mevzu bahis medeniyetler arasında bir kıyasa giderek İslam ve Buda-Brahman medeniyetlerinin Batı medeniyeti karşısında mağlup olduğunu ifade eder.¹¹⁸

Ağaoğlu’nun mağlubiyet olarak tanımladığı manzara, Topçu’da da Batı’nın yükselişini ve Anadolu topraklarındaki her manada yaşanan bozulmaları anımsatmaktadır. Konuya dair iki düşünür arasındaki farklılık, Topçu’nun İslam ruhunu temel alarak Anadolu’da yeniden diriltilecek bir kültür medeniyeti fikrinde görülür. Topçu, daha önce de belirttiğimiz gibi Batı medeniyetinin örnekliğinden tüm şeffaflığı ile bahsetmiş ve takdir etmiştir. Ancak o, Batı’da ilmin yükselişini sağlayan aşkı ve ruhu işaret etmiş; bu aşk ve ruhun insanda mevcut olduğunu ve İlahi bir davaya hizmet ettiğini savunmuştur. Nurettin Topçu Batı’nın bu bağlam kaybedilmeden örnek alınmasını doğru buluyor iken, Ağaoğlu Batı medeniyetine tam manasıyla tabi olma fikri ile bir diriliş fikrinden oldukça uzak gözükmektedir. Topçu ile Ağaoğlu’nun paralel düşündüğü nokta ise, medeniyet kavramının bir takım kimselerce yanlış yorumlanmasıdır. Ağaoğlu da tıpkı Topçu gibi bir yaklaşımla, “bir medeniyet zümresi bölünemez bir bütündür, parçalanamaz.”¹¹⁹ İfadesiyle Batı medeniyetinin örnek alınmasında yalnızca teknik gelişmelere odaklanılmasını ve meselenin ahlaki boyutunda üstünlük iddiasıyla geri durulmasını eleştirmektedir.

Milli şahsiyet meselesinde Ağaoğlu’nun “Milli şahsiyeti yalnız hareketsizlik öldürür. Gerek fertlerde ve gerek milletlerde hayat, ne kadar koyu ve kuvvetli ise,

¹¹⁶ Şeriati, s. 131.

¹¹⁷ Ahmet Ağaoğlu, **Üç Medeniyet**, 2.baskı, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2020, s. 19.

¹¹⁸ Ağaoğlu, s. 22.

¹¹⁹ Ağaoğlu, s. 23.

şahsiyet de o nispetle ziyadedir.”¹²⁰ Sözleri de Nurettin Topçu ile paralellik göstermektedir. Ancak, Ahmet Ağaoğlu’nun herhangi bir maslahat, reform vb. ile düzeltilebileceğine dair umudunu kaybettiği Anadolu topraklarına dair tavsiyesi kaçınılmaz bir şekilde Batı medeniyetini bütün detaylarıyla benimsemektir. Tek çare olarak görülen bu tavsiye, Nurettin Topçu’nun idealindeki devlet ve millet tasvirine aykırı düşmektedir. Çünkü o, İslam’ın ruhundan, Anadolu’nun köklerinden, “isyan ahlakı” ile iradesini harekete geçirecek neslin geleceğinden umudunu kesmiş değildir.

Nurettin Topçu, gerçek bir medeniyetin inşasında temelin muhakkak İslam üzere olması gerektiğini düşünmektedir. Bununla beraber, bu temelin mevcut din adamları tarafından atılma ihtimalini kesin şekilde reddeder. Çünkü o, din adamlarının tıpkı halkın birçok kesimine yayıldığı gibi ahlak çizgisinden uzaklaştığını ve medeniyete katkı sağlamaktan son derece uzak olduklarını düşünür.¹²¹ Yüzeysel yaklaşımlar, menfaat arzusu vb. birçok sebep ile dinin muhtevasını kavrayamadıklarını yahut yansıtmaktan bihaber olduklarını iddia etmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus şudur ki, Topçu’nun eleştiri okları dinin kendisini değil, din adamlarını hedef almaktadır. İslam’ı samimiyet ve akıl ile idrak edebilmiş din adamlarına, İslam’ın insanlığa sunduğu rehberliğin hakkıyla öğretilbildiği bir din eğitimine olan ihtiyaç; Topçu’nun sistemleştirdiği devlet ve millet anlayışının merkezinde yer almaktadır.

Ahmet Ağaoğlu’nun medeniyet ve din ilişkisinde dine dair ifadelerini incelediğimizde, düşüncünün “Din kul ile Allah arasını düzenleyen prensipler sisteminden ibarettir. O halde dinin konusunu yalnız inanışlarla ibadetlere ait hususlar teşkil eder. Bunun dışında her ne varsa, dine tesadüfi olarak girmiştir.”¹²² ifadelerinin aksine Topçu, dini insan hayatının her noktasına nüfus eden ve hatta etmesi gereken bir husus olarak görmüştür. Topçu’nun bütün eserlerinde oldukça açık şekilde ifade ettiği üzere, düşüncelerini şekillendiren hareket felsefesinin nihai kaygısının Allah’ın gayesi olduğunu, insanın İlahi dava için mücadele vermesi gerektiğini görmekteyiz. Ağaoğlu’nun “İnançlar ve ibadetlerde dine bağlı olduğumuz halde, dünya işlerinde tamamıyla serbestiz. Dünya işlerinde istediğimiz gibi tasarruf

¹²⁰ Ağaoğlu, s. 27.

¹²¹ Kılıç, s. 150.

¹²² Ağaoğlu, s. 40.

edebiliriz. Maddi hayatımızı umurun menfaatini göz önünde tutarak, istediğimiz gibi, düzenlemek hakkına sahibiz.”¹²³ Sözleri tam da Topçu’nun eleştirdiği maneviyattan uzak maddeci bir hayat tarzını içermektedir. İşte Nurettin Topçu’nun medeniyet eleştirisi bu noktada had safhaya tırmanmaktadır. Ona göre, ruhsuz, aşksız, İlahi davadan noksan bir medenileşme hareketi ancak makineleşme, tüketim çılgınlığı ve kısır bir döngü olarak tanımlanabilir. Ağaoğlu medeniyete dair tamamıyla batılılaşma önerisinde ahlakı görmezden gelmemektedir. Tıpkı Topçu gibi, halkın birçok zümresindeki ahlaki yozlaşmayı eleştirmekte ve din eğitimi hususunda benzeri ifadeler kullanmaktadır.¹²⁴ Ancak o, ahlaki yozlaşmaya dair çözüm önerisi olarak da yine batılılaşmayı işaret ederek yine bu noktada Topçu’dan farklı bir yol izlemektedir.

Batılılaşmaya dair Topçu ile yakın söylemlerde bulunan Ali Şeriati, medeniyet ve modernizm konusunu ele alırken “Ne yazık ki modernizm, biz Avrupalı olmayan milletlere medeniyet adı altında empoze edilmiştir.”¹²⁵ İfadesini kullanmaktadır. Medeniyeti insanın yükselme aşamalarından biri, ruhi bir hal, manevi bir derece olarak tanımlar.¹²⁶ Medeniyete dair tanımı ve medenileşmek için toplumdaki her bir ferдин sorumluluklarını, hayat gayesini bilmesi gerektiğine dair ifadeleri Topçu ile paralellik göstermektedir. O, medeniyet kisvesi altında Avrupa’nın diğer milletlerin kültürlerini parçalamak için öne sürdüğü modernizm konusunda, tıpkı Topçu gibi aydın kesimi gerekli sorumluluklarını yerine getirmedikleri noktasında eleştirir.¹²⁷

Ona göre, medenileştiğini zanneden ancak modernizm ile kültüründen, benliğinden, geleneklerinden uzaklaştırılan insan; artık bir kalıba mahkûm olmuş başka bir insandır. Şeriati’nin kültür alinasyonu üzerinden tarif ettiği bu insan, Topçu’nun makineleşmiş ve ferdiyetini kaybetmiş olan insan tasvirini andırmaktadır. “Biz Müslümanları, Asya ve Afrikalıları etkileyen korkunç ve daima var olan bir alinasyondur. Bu, teknolojinin neden olduğu alinasyon değildir. Biz, makinenin kötü ruhuna kapılmadık. Burada makine yok. Bürokrasi zaten yok. Sınırlı bir kadrosu olan

¹²³ Ağaoğlu, s. 42.

¹²⁴ Ağaoğlu, s. 52.

¹²⁵ Şeriati, s. 9.

¹²⁶ Şeriati, s. 39.

¹²⁷ Şeriati, s. 10.

birkaç yönetim kurumu kimseyi aline edecek durumda değildir.”¹²⁸ Sözleriyle Şeriatî’nin altını çizdiği husus olan kültür alinasyonu, Avrupa kapitalizminin, Müslümanlar dahil olmak üzere diğer toplumların değerlerine ve karakterine yönelik sinsi bir saldırdır. Şeriatî, bunu bir proje olarak isimlendirir ve dünyadaki her ırktan, dinden, kültürden insanı modernizm vasıtasıyla tek bir kalıba sokmayı hedeflediklerini belirtir.

Avrupalıların biricik görevi olarak tanımladığı durumu şöyle izah eder: “Doğu’lu herhangi bir kişide modernleşme arzusu uyandırabilirlerse, onun mazisinden devraldığı her şeyi koparıp atmak ve kendi kültür, din ve kişiliğini oluşturan bütün faktörleri yıkıp, yok etmek hususunda kendileriyle işbirliği bile yapabileceğini kavradılar.”¹²⁹ Ahmet Ağaoğlu gibi birçok düşünürün, kendi tabiriyle mağlup düşmüş medeniyetlerin bütün benlikleriyle Avrupalılaşıma mecburiyetine dair fikirleri, Şeriatî’nin aktardığı modernizm projesine belki de bilinçsiz bir uyum sergilemekten başka bir sonuç getirmeyecektir. Nitekim Nurettin Topçu, bu tehlike karşısında, kendi kültür mirasımızı reddetmek yerine onu yeşertmek ve bilinçli bir kavrayışla yaşatmanın önemine değinmekte idi.

Kapitalizmin sahte bir medeniyet görüntüsü ile Avrupalı olmayan milletleri tek bir kalıba sokmayı hedeflediğine dair düşünce, Sartre’nin şu satırlarında kendini göstermektedir: “Avrupalı seçkinler yerlilerden seçkin bir tabaka yaratmaya kalkıştı. Gençler arasından ayıklayıp seçiyorlardı; alınlarına kızgın demirle Batı kültürünün ilkelerini dağlıyorlardı; ağızlarını seslerle, tumturaklı, parlak, içi boş sözcüklerle tıkadılar. Metropolda kısa bir süre kaldıktan sonra, gözleri boyanmış bir halde ülkelerine yolluyorlardı. Bu iki ayaklı yalanların kardeşlerine söyleyecek hiçbir şeyi kalmamıştı; yalnızca yankı yapıyorlardı.”¹³⁰

Nurettin Topçu’nun milli kültürün batılılaşma karşısında yaşadığı tehdit ve erimeye dair görüşleri, birçok düşünürde yalnızca Anadolu topraklarını değil, küresel boyutta birçok milleti etkileyen bir hal olarak dikkat çekmektedir. Topçu ise bu tehdide karşı bilinçli bir devlet ve milletin varlığının gerekliliğinden, bu varlığın nasıl hayat bulabileceğinden bahsederek bir çıkış yolu yaratma çabası göstermiştir.

¹²⁸ Şeriatî, s. 17.

¹²⁹ Şeriatî, s. 27.

¹³⁰ Frantz Fanon, **Yeryüzünün Lanetlileri**, çev. Şen Süer, Versus Kitap, İstanbul, 2007, s.15.

2.4. ANADOLUCULUK DÜŞÜNCESİ

Nurettin Topçu, Türk-İslam medeniyetinin yalnızca kendi yaşadığı dönemde değil, uzun yıllardır içinde bulunduğu buhrandan kurtulmasına yönelik bir sistem geliştirmeye gayret göstermiştir. Bu noktada kurtuluşun Anadolu topraklarından yükseleceğine inanmakta ve düşüncelerini bu ekseninde geliştirmektedir. O, Anadolu'nun mazisinde yatan inanç, şuur ve değerlerin hakkaniyetle yeniden ortaya koyulduğu takdirde yeniden altın çağını yakalanmasını umut etmektedir.

Topçu'nun düşüncelerinin merkezinde Anadolu'nun yer alması, onun Anadolu akımına mensup bir düşünür olarak sınıflandırılmasına yol açmıştır. Bu sınıflandırma genel anlamda kabul ediliyorken, M. Sarıtaş'a göre, Topçu'yu Anadoluçuluk akımı içerisinde konumlandırmak eksik bir değerlendirme olacaktır. O, Anadoluçuluk akımında yer alan diğer düşünürler ile Topçu'nun fikirlerinin tam manasıyla örtüşmediğini ve bu sebepten Topçu'yu bağımsız bir düşünür olarak sınıflandırmanın daha sağlıklı olacağını ifade etmektedir.¹³¹ Sarıtaş'ın bu yaklaşımına paralel olarak İsmail Kara'nın, "Anadolucular'ın Türk milletini ve milliyetçiliği tarif için Malazgirt Savaşı ile başlattıkları bin yıllık tarih vurgusunu ve toprak/vatan olarak Anadolu ısrarını paylaşan Topçu bu çizgiye belirleyici ve kuvvetli bir üst unsur olarak İslam'ı ve tasavvufu ekler."¹³² İfadelerine de yer vermek gerekmektedir.

M. Sarıtaş, Topçu'nun idealize ettiği toplum fikrini şu şekilde maddelendirmiştir: "1) İslam Dini, 2) Anadolu Toprağı, 3) Oğuz Soyu, 4) Türkçe, 5) Tek odaklı, yetkeli ve sorumlulukçu devlet, 6) Toplumcu ekonomik dizge."¹³³ Sarıtaş'ın özetlediği bu ilkelerin devlet ve toplumda tatbiki ile inşa edilecek medeniyetin yöntemi ise eğitimden geçmektedir. Bilim eğitimi ile sağlanacak olan ilerlemecilik, kişilik eğitimi ile ahlaki nizama uygun fertler yetiştirmeyi sağlayacaktır. Mevzu bahis iki eğitim ayağının da başarılı olması Topçu'nun idealindeki toplum düzeninin sağlanabilmesinin yolunu açacak yegâne faktördür. Topçu'nun düşüncelerinde, Türk'ün yurdu olarak gördüğü Anadolu fikri tıpkı İslam gibi değişmeyen bir ilke olarak karşımıza çıkar. Ona göre, bir beden olarak tasvir ettiği Oğuz soyu, İslamiyet ile ruh bularak Anadolu'da yükselecektir.

¹³¹ Elibol, s. 82.

¹³² Kara, "Nurettin Topçu"

¹³³ Elibol, s. 82.

Nurettin Topçu'nun nazarında Anadolu'nun önemi, düşünürün Anadolu'yu milli tarihin başlangıcı olarak kabul etmesine dayanmaktadır. O, Orta Asya'dan gelerek Anadolu'ya yerleşen Müslüman Türkmenlerin Anadolu'nun yerli insanlarıyla beraber İslam temelinde yeni bir benlik yarattığını ifade etmektedir.¹³⁴ Türklerin Anadolu sahnesine çıkışı, kendi kimliklerini kaybetmeleri manasına gelmemektedir. Kùltürlerini, dillerini, soylarını korumuş ve bununla beraber Anadolu'nun uzun bir geçmişe dayanan birikimini özümseyerek bir medeniyet haline gelmişlerdir.¹³⁵

Anadoluculuk düşüncesi, Nurettin Topçu'dan önce başlamıştır ancak Topçu bu düşüncüyü geliştirerek özgün bir hale getirmiş, onu; kısır tartışmalardan uzak, ırkçılığa meyleden söylemlerden arınmış bir şekil vermiştir. Anadoluculuğu İslam merkezli bir yapıda yansıtan Topçu, milliyetçi sosyalizmin merkezinde bu toprakları ve bu toprakların insanlarını değerlendirmiştir.¹³⁶ Türk topraklarının ve vatan algısının Anadolu'dan çok daha geniş olduğunu savunan Turancı düşüncelerin aksine Topçu'nun Anadolu'yu esas almasını, coğrafi anlamda gerçekçi bir yaklaşımın sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Nitekim 1914'de gerçekleşen Türk Ocağı Genel Kongresi esnasındaki tartışmalardaki bazı görüşler de Anadolu topraklarının ehemmiyetine vurgu yapılmasının çok daha gerçekçi ve faydalı olacağı yönündedir. Savaş sonrası Anadolu'nun içler acısı hali, ihtiyaçları ve mevcut imkanlar göz önüne alındığında; millet kavramının dönemin aydınları tarafından tartışılması Turan toprakları bir kenara, Anadolu'nun içinde bulunduğu duruma dahi şifa olmayacak bir husus olmuştur.¹³⁷

Topçu, milliyetçi sosyalizmin yanı sıra Anadolu sosyalizmi olarak da ifade ettiğı düşüncesini, oldukça vahim bir durumda bulunan Anadolu'nun hem ahlaki hem de maddi anlamda ayaklanması noktasında izah ettiğı örnekler bulunmaktadır. Örneğin, 1965'de gündeme gelen toprak reformuna değinirken, reform karşıtlığını temel noktadan ele almış; hayatın her sahasında değışimin ve ilerlemenin lüzumuna işaret etmiştir. Düşünür eğitimden aile hayatına, ekonomiden ahlaka ıslahatın kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu belirtmiştir. Nitekim ona göre, “insanlık, gayesi

¹³⁴ İdris Demirel, “Nurettin Topçu'nun Düşünce Dünyasında Felsefe-Milliyetçilik Geçişmeleri ve Millet, Yurt, Din Seferleri”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakùltesi Dergisi**, Cilt:30, Sayı:1, 2011, s.10.

¹³⁵ Demirbilek, s.11.

¹³⁶ İsmail Kara, “Nurettin Topçu”

¹³⁷ Ümmühan Topçu, “Bir Milliyetçilik Yorumu: Anadoluculuk”, **Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi**, Cilt:3, Sayı:1, 2015, ss.439-444.

olan kemâle doğru sürekli ıslâhat ile ilerler.”¹³⁸ O söz konusu reforma Anadolu’nun selameti açısından yaklaşmış ve halkın hakkını sosyalist bir yaklaşım ile müdafaaya gayret göstermiştir.

1965 yılının ocak ayında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde görüşülen “Toprak Reformu Kanunu Tasarısı” üzerine mecliste farklı fikirler ortaya çıkmıştır. Topçu, gündem üzerine toprak meselesine de değinmiş; feodal yaklaşımın köylüler üzerinde kurduğu tahakküme ve bu tahakkümün destekçilerine sert bir dille karşı çıkmıştır.

Meseleyi hem köylünün yaşamını idame ettirebilmesi hem de Anadolu topraklarındaki milli ruhun devamı açısından ele almıştır. Köylünün emeğinin mevcut düzende sömürüldüğüne dair ifadeleri Topçu’nun Yarınki Türkiye’inde de “Anadolu köylüsü, kendisi için çalışmadığını biliyor.”¹³⁹ Şeklinde görmek mümkündür. Burada kastedilen ahlaki bir taklit ve çöküştür ancak düşünür köylünün kendi topraklarına sahip olmayışının sonuçlarından birinin de ahlaki değerlerin kaybı olacağına işaret etmektedir.

Nitekim dönemin siyaset bilimcilerinden Prof. Dr. Bahri Savcı da toprak reformuna dair “O halde, toplumumuzun, yukarda sözü edilen köylü kategorinin emeğini değerlendirecek bir iktisadi siyaset uygulayabilmesinin şartı; her şeyden önce, onu sosyal ve siyasal açıdan ağaya tabi ve mahkûm eden sosyal strüktürün değişmesidir.”¹⁴⁰ Şeklinde görüş bildirmiştir. Nurettin Topçu bu noktada Savcı ile benzer çizgide, arazilerin yarı yarıya devlet ve köylünün bizzat kendi hakkı olarak ikiye bölünmesi ile devlet ve milletin ortak menfaatinin sağlanabileceğini düşünmektedir.¹⁴¹

Reformun gerekliliğinden bahsederken, amacın kemale ulaşmak olduğunu hatırlatan Topçu; Türk inkılabını, kendi köklerini reddetmek ile itham etmektedir. Ona göre, inkılap gerekli olmakla beraber; inkılap, kendi varlığını bütünüyle yok etmeden bir gelişim göstermeyi hedeflemelidir. Aksi takdirde yaşanacak olan taklitten ibaret olup, fayda vermeyen bir girişimden ibaret olacaktır.¹⁴² Düşününün bu bakışı, Türk ve İslam tarihine olan itimadına dayanmaktadır. Bu tarihi tamamı ile bir

¹³⁸ Topçu, Devlet, s.183.

¹³⁹ Topçu, Yarınki Türkiye, s. 26.

¹⁴⁰ Bahri Savcı, **Toprak Reformu Üzerine**, s.370.

¹⁴¹ Topçu, Devlet, s.179.

¹⁴² Topçu, Devlet. s.199.

kenara bırakarak yapılan inkılap ona göre yapıcı değil, yıkıcı niteliktedir ve ruhtan uzaktır. Söz konusu reformun Anadolu'nun hakkına zarar vereceği düşüncesi ise bu noktada konunun gündemine girmesine yol açmıştır. Reforma dair değerlendirmesinde onun otoriter devlet anlayışı ile beraber sosyalist bir yaklaşımda bulunduğunu, bir başka deyişle eserlerinde öne sürdüğü “Anadolucu Sosyalizm” anlayışının yansımasını görmekteyiz.

Topçu'nun Anadoluculuğunun, dönemin şartlarında ne ütopya ne de tam manasıyla mümkün olduğunu söylemek güçtür. Ancak onun bu yaklaşımı, kendi düşünce dünyası ile çelişmeyen, yaşadığı toplumun ihtiyaçlarını ve gerçekliklerini görmezden gelmeyen, küresel gelişmelerin ve dünyada yaşanan ahvalin bilincinde bir çözüm arayışında olduğunu göstermektedir. Şartlara binaen kısıtlı imkânları kabullenerek vahamete kapılmanın insanı İlâhi davaya ulaştıramayacağını düşünen Topçu, kendi kültür mirası ve değerleri ile Anadolu'da öncelikli olarak manevi bir mücadelenin başlaması gerektiğini ısrarla savunmuştur.

2.5. AHLAK VE İDEALİST RUH

Oldukça geniş bir muhtevaya sahip olan ahlak konusu, Nurettin Topçu'nun hareket felsefesinin merkezinde yer alır. Düşünür, ahlakın toplumun her bir ferdinde özümsemesi ve pratikte de karşılık bulması gerektiğini ifade eder. Topçu'nun eserlerindeki ahlak öğretisini ele aldığımızda, onun ahlak anlayışının İslam dininin emrettiği üzere olduğunu görmekteyiz. Türklük ve İslamiyet'i sentezleyerek ele alan Topçu, Türklüğün ruhu olarak gördüğü İslam'ı hayatın her sahasında dinamik bir şekilde yaşatmanın gerekliliğine vurgu yapar. Çalışmamızın bu kısmında, genel bir ahlak tanımı yapmaktan ziyade medeniyet inşası çerçevesinde müspet ve menfi yönleri ile Topçu'nun fert ve toplumda bulunması gereken ahlak anlayışına, eleştirdiği gayriahlaki hususlara değineceğiz.

Topçu, Hz. Muhammed'in İslam'ından Bergson'un sezgiciliğine; din, felsefe, siyasi hareketler gibi birçok alandaki oluşumun temel taşı ruhun ıstırabına dayandırmaktadır. Nitekim o, ıstırabı “ruhun kendi kendisiyle karşılaşması, baş başa

kalması” olarak tarif etmektedir.¹⁴³ Modern dünyanın insanda yarattığı bencil, kaygısız, prensipsiz hal; Topçu’nun söz ettiği yaratıcı sürecin olmazsa olmazı ıstırap ile uzaktan yakından bağdaşmamaktadır. Düşününün modern insanın ahlakına yönelik eleştirisi ise tam da bu noktaya dayanmaktadır.

Topçu, İrâdenin Davası’nda toplumun geneline yayılmış bir vaziyeti ele almaktadır. Bireyden başlayarak topluma sirayet etmiş bir irade problemine değinen Topçu, fikirlerini dile getirmekte mutlak surette Avrupa kültürünü referans gösterme mecburiyeti hissedilmesine dikkat çeker.¹⁴⁴ Kendi ahlakından uzaklaşan kitlelerin, Avrupa’nın kültür ve ahlakını istisnasız onaylayarak adeta tahakkümü altında hareket etmesi ciddi bir soruna işaret etmektedir.

Topçu, dış dünyadan gelen etkileri karşılayışta insandan insana farklılık görülmesini benliğin biricikliğine dayandırmaktadır. Dış etkilerin benlikte yarattığı etki ve bu etkiyi benliğin bir karar ile dış dünyaya hareket olarak sunmasındaki farklılık ise benliğin olgunluğundan sebeptir. Kişinin karşısına çıkan hadiselerle dair yaklaşım biçimlerini ele alan Topçu, insanları realist ve idealist olarak iki grupta değerlendirir. İlk olarak realist ruhları hayatın siyasetleri olarak tanımlar. Bu grupta yer alanlar; dış etkiler ile mücadele etme yetisinden yoksun, menfaat kaygısıyla uzlaşma yolunda hamleler yapmayı tercih eden ve efendiliği hedeflerken daima dış etkilerin esiri olmaya mahkûm ruhlardır. Topçu, mevzu bahis gruptakilerin insanların halkın çoğunluğunu oluşturduğunu belirtir.¹⁴⁵

Düşününün “realist ahlak” yahut “hayat ahlakı” olarak tanımladığı grup ile halkın çoğunluğuna ithaf ettiği bu ahlak anlayışının esasında çürük bir döngüye de işaret ettiğini görmekteyiz. Nitekim Topçu realist ruhlar tanımıyla, birçok erdemi çıkar kaygıları doğrultusunda reddeden ve herhangi bir eleştiri ihtimaline karşı dahi düşmanlık sergileyen, kolektif bir güç haline gelmiş ruhlardan söz etmektedir.¹⁴⁶

Nurettin Topçu, idealist ruhların hayatın getirdiği hadiselerle onurlu mücadelesini anlamlandıramayan ve beyhude gören realist ahlakçıların, başarı noktasında başka milletlerin yöntemlerine öykünmesini ise dünyada süregelen zulmün ve adaletsizliğin çimentosunu oluşturduğunu düşünmektedir. Bu noktada

¹⁴³ Topçu, Devlet, s. 27.

¹⁴⁴ Topçu, Devlet, s. 16.

¹⁴⁵ Topçu, Devlet, s. 19.

¹⁴⁶ Topçu, Devlet, ss.19-20.

düşünür, çok daha risksiz gözüken “hayat ahlakı”ndan ziyade, idealist ruhu korumayı ve bu ruhun haysiyetine yakışır şekilde mücadele etmeyi tavsiye etmektedir. Topçu realist ahlakla bir bütün olarak gördüğü menfaatkarlığa İngiliz ve Yahudileri örnek gösterir. Bir hedef doğrultusunda sürecin getirdiği olaylara uyumlanarak sinsi bir amaç gözetmek Topçu’ya göre bu iki grubun karakteristik özelliğidir ve Amerika menşeli pragmatizm de bu düşünceyi temsil etmektedir.¹⁴⁷

İdealist ruhları tarif eden düşünür, ruhun bir sarsıntı ve ıstırap içerisinde olduğundan söz eder. Ona göre söz konusu sarsıntı, hayatın basit getirileriyle uyumlanmama ve varlığın bilincinde oluş ile yakından ilişkilidir. “İzdirap çekmedikçe hiçbir şey bize nüfuz etmiyor. İnsanlık yolunda onun yardımı olmaksızın bir adım bile atmak kabil olmuyor. Büyük hareketler büyük ızdırapların eseridir.”¹⁴⁸ İfadesi ile ruhun ahlak, vicdan gibi değerlerinin aslında insanda yaratıcı birer kuvvet olduğunu belirtir. Topçu’ya göre insanın iradesini tanınması, böylece sahici bir üretme haline gelişi ancak sahte kalabalıklardan uzak, yalnızlığı yaşamayı bilen ve topluluğun getirilerini bir kenara koyabilmiş fertler için mümkündür.¹⁴⁹

Nurettin Topçu, Durkheim’ı; bireyin iradesini ve hareketini ortadan kaldırarak cemiyeti incelemesi sebebiyle eleştirmektedir. Türk düşünce yapısında ise bu etkinin müsebbibini Ziya Gökalp olarak görmektedir. Durkheim’ın cemiyet anlayışını bireyi yok ettiği iddiasıyla eleştiren Topçu, ıstıraptan söz ederken yine bu minvalde bir yaklaşım ile kişinin toplum içinde bulunarak aradığı çarenin beyhude olduğuna dikkat çeker. Düşünürün ıstırapı insanın ruhu ile gerçeklik arasındaki perdeyi yırtan bir husus olarak görmesiyle ilişkili olarak kalabalıklar arasındaki kişi ıstırapı deneyimleme cesareti gösterememiş ve sonsuzluğa adım atamamış bir haldedir.¹⁵⁰ Bu konuya “Rejim ve İdeolojiler” başlığında detaylı şekilde değindik.

Nurettin Topçu’nun ahlak anlayışında en dikkat çeken husus, temele İslam’ı koymasının yanı sıra, ıstıraptan doğacak olan büyük başarılarıdır. O, birçok tarihi ismi örnek vererek, birçoğunun kendi yaşadıkları dönemde büyük acılar ve mücadeleler ile hayatlarını geçirdiklerini, ahlaki hassasiyetlerinin onlara fayda ve keyiften ziyade

¹⁴⁷ Topçu, Devlet, s. 20.

¹⁴⁸ Topçu, Devlet, ss.24-25.

¹⁴⁹ Topçu, Devlet, s. 27.

¹⁵⁰ Topçu, Devlet, ss.21-27.

yalnızlık getirdiğini ifade etmiştir. Ancak düşünür, sahici bir ahlaka sahip ferdin, bir başka deyişle idealist bir ruhun emelinin dünyevi menfaatler olmadığını belirtir.

Ona göre idealist ruhlar, tarihte Hallac-ı Mansur'dan İmam-ı Azam'a birçok örnekte görüldüğü üzere, ıstırap ile deneyimledikleri ve uğrunda onurlu bir duruş sergiledikleri hakkaniyeti haykırmaktan vazgeçmemişlerdir. Topçu, realist ruhlar olarak tanımladığı grubun, çoğunluğun övgüsüne mazhar olmalarına rağmen yalnızca küçük menfaatlerin insanları olduğunu düşünmektedir. Onun düşüncesinde lazım olan, ahlaklı olan, idealist ruhun bir ömür fertte ve toplumda muhafaza edilmesidir. Topçu'nun idealist ruhlara dair bakışı, bizlere Daniel de Foe'nin "Hakikati bulan, başkaları farklı düşünüyorlar diye, onu haykırmaktan çekiniyorsa, hem budala, hem de alçaktır. Bir adamın şüphesiz 'benden başka herkes aldanıyor' demesi güç şüphesiz; ama sahiden herkes aldanıyorsa o ne yapsın?"¹⁵¹ Sözlerini anımsatmaktadır.

2.5.1. Toplum ve Birey

Nurettin Topçu'nun toplum ve bireye dair görüşleri, çalışmamızın diğer kısımlarında ele aldığımız millet, ahlak, milli kültür, batılılaşma gibi konular ile girift bir haldedir. Ancak yine de, onun toplum ve bireye dair detaylı halde incelenmesi gereken bir takım ifadelerine bu bölümde yer vermek istedik. Topçu idealize ettiği toplum fikrinde, bireye düşen sorumluluğun bütün bir millette zuhur etmesinin gerekliliğine dikkat çeker. Dinden sanata, ticaretten siyasete hayatın her safhasında bireyin ahlaki sorumluluklarına riayet etmesi gerektiğini belirtir. Toplumun gelişmesi, kendi öz değerleri doğrultusunda eğitim ile güçlenerek mümkün olabilecektir. O, toplumun hakikatten uzaklaştığı durumlarda, bireyin topluma uyum sağlama çabasını reddeder ve bunun lüzumlu bir mecburiyet değil; kişilikten yoksun bir hamle olarak görür.

Nurettin Topçu, devlet ve milletin ikbalini fertlerin mesuliyetiyle paralel gördüğü gibi; kişinin kendi istikbalinin de yine kendisinde saklı olduğunu düşünmektedir. Topçu, şahsiyetçiliğini, "insan, köklerine başkalarının salacağı suyu

¹⁵¹ Cemil Meriç, **Bu Ülke**, 25.baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.73.

bekleyen ağaç değildir.”¹⁵² İfadesi ile açıklamaktadır. Ona göre, kişi kendi eylemlerinden ve sonuçlarından sorumludur. Bireyin kendine yönelmekten ziyade topluluğun öğretileri doğrultusunda bir hayat idame ettirmesi, benliğinden uzaklaşmasına ve ruhunu kaybetmesine neden olacaktır.¹⁵³ Siyaset, eğitim, ticaret ve daha birçok alanda insanda menfaat sağlayacak hususların öne çıkması; insanı cezbetmekte ancak insanın asıl hedefi olması gereken insanlığa ulaşmaktan alıkoymaktadır.¹⁵⁴

Topçu, insanlığın oluşturabileceği medeniyet inşasının ancak fertten başlayabileceğini ve bunun hareket ahlakına sahip oluş ile mümkün olduğunu savunmaktadır. Günümüzde medeniyetin söz konusu hareket ahlakından uzak bir iktisadi temele dayandığını ve bu sözde medeniyetin bir “zorba-esir medeniyet” şekli olduğunu söylerken, Batı dünyasını işaret etmektedir. Zannedilenin aksine tarihte yer edinmiş her büyük ismin insanlığa fayda getirmediğini, azınlık tarafından fark edilen üzere “ruh adamlarının” bugünün insanlığına katkı sağladığını savunmaktadır. Düşünür Napolyon, Ramses gibi isimlerin karşısına Hallac, Gandhi gibi şahsiyetleri koymaktadır. Bu eleştirisinde, Avrupa’nın kâinat ile irtibatını doyumsuz bir üretim ve tüketim çılgınlığını yaratan ruhsuz bir sömürden ibaret olmakla suçlamaktadır. Ona göre ideal olan ise, haysiyetini söz konusu sistemin bir çarkı olmaktan koruyabilen adil bir fert olmaktan geçmektedir. Bu ise zulmetmemek ve kendisine zulmedilmesine müsaade etmemek ile mümkündür.¹⁵⁵

İnsanın ruhunu zedeleyen ve onu hakikatten uzaklaştıran temel problemi topluluğun içerisinde bulunmak ve dolayısıyla topluluğun düzenine adapte olmak olarak görür. Topçu’nun topluluğun bireyi köreltişine dair görüşleri tıpkı Hoffer’in, “Kitle hareketlerine göre kendine yeterli insan; aciz, sefil ve suçlu bir yaratıktır. Bu yaratığın tek kurtuluş yolu kendi kendini reddetmesinde ve kutsal bir topluluğun bağrında kendine yeni bir hayat bulmasındadır. Bu kutsal topluluk bir kilise, bir ulus, bir siyasi parti, bir örgüt vs. olabilir. Böylece, bu nefsin reddediş, ihtirası telaşa sürükler, devam ettirir.”¹⁵⁶ İfadelerini hatırlatmaktadır. Topçu, insan için bu düzenden tamamen uzaklaşmak realitede mümkün değilse dahi, en azından düzenin

¹⁵² Topçu, Kültür ve Medeniyet, s.108.

¹⁵³ Topçu, Devlet, s.77.

¹⁵⁴ Topçu, Devlet, s.79.

¹⁵⁵ Topçu, Yarınki Türkiye, ss.23-26.

¹⁵⁶ Eric Hoffer, **Kesin İnançlılar**, çev. Erkal Günür (Ankara: Tur Yayınları, 2017), s. 65.

getirdiği haz noktalarına dair dayatmalara karşı mesafeli olmanın ve onlara yönelik arzuyu kontrol etmenin öğrenilmesi gerektiğini savunur.¹⁵⁷

Toplumun idealist kişilere ihtiyacı olduğunu düşünen Topçu, bir idealistin hangi erdemlere sahip olması gerektiğini açıklar ki bunlar; vatanperverlik, hikmet sahibi olmak, sorumluluğa dayanan bir cesarettir. Ona göre, bu niteliklere sahip bir idealizme ihtiyaç vardır ve ancak kararlılıkla harekete geçildiği takdirde devletin ve milletin kurtuluşu mümkündür.¹⁵⁸

Nurettin Topçu, toplumun standartları ve rutini korumak adına ortaya koyduğu hususları ilerlemecilikten uzak görmüş; nefsin isteklerinden ve konfor alanının verdiği rahatlıktan çıkmanın ahlaki olacağını öne sürmüştür.¹⁵⁹ Ahlakın mesuliyet ile ilişkili olduğunu belirten düşünür, bu mesuliyetin oluş sebebini merhamete dayandırır. İnsanın konfor alanını terk etmesi, hayat sahasında birçok riski göze alarak ve kişisel beklentilerini bir kenara bırakarak insanlık adına harekette bulunması ona göre Allah’a yönelme hissini vermesi ile açıklanabilir. Bu hareketin oluşma sebebi ise dünyevi hazların ve varlığı anlamlandırma çabasının ardından Topçu’nun deyişiyle insanın tabiatüstü varlığa bağlanma ihtiyacıdır. Düşünür, cemiyetin sığ tabiatını reddederek bir başkaldırı olarak ortaya çıkan bu hareketi “İsyan, Allah’ın bizdeki hareketidir.” olarak tarif etmektedir. Bu düşünceden yola çıkarak da söz konusu isyanı klasik bir anarşist hamle şeklinde değil, “merhamet nizamına bağlılık” olarak açıklamaktadır.¹⁶⁰ Söz konusu isyan, insanlığın meydana getirdiği tüm değer ve kurumların karşısında değildir. Bir bakıma bu, Allah’ın iradesinin tezahürü olarak insanda çıkmış olan hareketin; Allah’ın nizamına aykırı hal ve yaşayışlardaki ruhlara karşı bir isyanıdır.

Dinin insan hayatındaki önemine değinen ve bu noktada tasavvufa dikkat çeken Topçu, dini “irademizi Allah’ın iradesine bağlayıcı bir hareket” olarak tarif etmektedir.¹⁶¹ Tarihteki medeniyetleri değerlendirirken mabedi olmayan bir medeniyetin bulunmadığını, Allah’tan uzaklaşan toplumların ise hüsrana uğrayacaklarını düşünmektedir. Nurettin Topçu’nun dine bakış açısında mistisizmin etkilerini büyük oranda görmekteyiz. Nitekim o dini, zekâ ve duygular üstü bir alan

¹⁵⁷ Topçu, Devlet, s.93.

¹⁵⁸ Topçu, Devlet, s.205.

¹⁵⁹ Topçu, Devlet, s.71.

¹⁶⁰ Topçu, Devlet, ss.72-73.

¹⁶¹ Topçu, Devlet, s.64.

olarak tarif eder. Mistisizm ve tasavvufun İslam dünyasına etkilerini oldukça olumlu değerlendiren düşünür, tasavvufun Anadolu’da da birlik ve huzurun sürekliliğini oluşturduğunu savunmaktadır. Ona göre Anadolu medeniyetinin altın çağını yaşayabilmesi dinin mistik yönünün halkta yeniden baş göstermesi ile mümkündür ki bu ekonomiden ahlaka her noktaya tesir edebilecek kadar güçlü bir çaredir.¹⁶²

Var olan sistemin nesilleri çürüttüğünü savunan Topçu, duyu ve haz dünyasının hapsindeki nesillerin kurtuluşunu öncelikli olarak aklın önemini yeniden fark etmek ve ona ehemmiyet vermek olarak görmüştür. Çünkü ona göre akıl, bilinçli ve art niyetli kuvvetler tarafından zapturapt altına alınmıştır.¹⁶³ Aklın tanımını Topçu’da “Akıl, herkese, hem de Allah’a hesap vermesini bilen sultanımızdır.” şeklinde görmekteyiz.¹⁶⁴

Topçu’da hedonist hayat anlayışına karşı ciddi bir duruş söz konusudur. Nitekim o, dünyevi ihtirasların insan ruhuna verdiği tahribatı sıklıkla dile getirmekte ve menfaat arzusu ile yaşanan hayatların nihayetinde hüsrana olduğunu dile getirmektedir. Ona göre bu durum, ferdin hem kendisine hem de insanlığa en büyük zararı vermektedir. Topçu, hayatın her sahasında ve döneminde isyan ahlakına uygun bir tavrın lüzumuna işaret etmektedir. Çünkü o, insanın asıl gayesini fark ederek bu minvalde hareket etmesini insan için mutlak doğru olarak görmektedir. Servet edinmek, para kazanma hırısı, mevki ve makam hevesi gibi konular da insanın ruhuna zarar veren hususlardır. Nitekim her biri, kişinin diğer insanlara ve dünyaya yönelik arzularından doğmaktadır. Söz konusu başarıların getirileri maddi dünyaya ait iken, esasında insan ruhuna hitap etmemekte ve doyum sağlamamaktadır.¹⁶⁵

Topçu, bir medeniyet inşasının toplum ve bireyde nasıl olması gerektiğinin yollarını anlatırken sanat konusuna da yer vermiştir. Toplum ahlakının mertebesini sanat ile de ilişkilendiren düşünür; insan ruhunun olgunlaşmasını sanat zevkiyle paralel görmüştür. Ona göre sanatla ilgilenmeyen bir nesil her kulvarda bayağı bir hale bürünecektir.¹⁶⁶ Ayrıca din ve sanatı da birbirleriyle ilişkilendiren Topçu, hakiki sanatın asıl gayesini Allah’a ulaşmak olduğunu ifade etmektedir.¹⁶⁷ Düşünürün

¹⁶² Topçu, Devlet, ss.66-67.

¹⁶³ Topçu, Devlet, s.85.

¹⁶⁴ Topçu, Devlet, s.81.

¹⁶⁵ Topçu, Devlet, ss.91-94.

¹⁶⁶ Topçu, Devlet, s.61.

¹⁶⁷ Topçu, Devlet, s.66.

sanata olan yaklaşımda, kendi döneminde revaçta olan ve haz odaklı eğlencelere yönelik sanat iddiasına karşı ciddi eleştirilere rastlamaktayız. O, sanatın ruhani bir doyuma hizmet etmesi gerektiğini ve ancak bu şekilde toplum hayatında bir mana taşıyabileceğini düşünmektedir.

Örneğin, iş ahlakına değinen Topçu, mesleki olarak başarılı kimseler yetiştiren ve ilk bakışta yüksek bir refaha sahip gözüken toplumların dahi iş ahlakından yoksun olduğu müddetçe sahici bir medeniyeti inşa edemediğini savunur. Ona göre, iş ahlakına sahip insanda her hareket bir mana ile yoğrulmuş olmalı ve ilahi nizama hizmet gayesi taşınmalıdır. Birey ve toplum ancak ruhçu bir sosyalizm anlayışına dayalı olarak felsefi ve dini açıdan gerçek bir doyuma erişebilir.¹⁶⁸

Nurettin Topçu'nun toplum ve bireye dair görüşlerinde daha önce de belirttiğimiz üzere, ahlak ve değerler ciddi bir yer tutmaktadır. O, topluma bağımlı bir birey anlayışını reddetmiş, toplum tasarımına dair tavsiyelerde bulunmakla beraber fert üzerinden şahsiyetçiliğin önemine vurgu yapmıştır.

¹⁶⁸ Topçu, Yarınki Türkiye, ss.30-32.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde yaşanan çalkantılı sürecin ardından birçok düşünür mevcut şartların iyileştirilmesi, devlet millet adına iyi bir düzenin imkânına yönelik fikirler beyan etmiştir. Bu süreç içerisinde kimi düşünce aydın kesimde, kimi halk üzerinde ciddi yankılar uyandırmış; kimi ise etki alanı yaratamadan yok olmuştur. Nurettin Topçu, böyle kritik bir zaman diliminde dünyaya gelmiş ve ait olduğu toprakların selameti üzerine samimiyet ile çözüm yolları aramıştır.

Nurettin Topçu'nun düşünceleri, birey, toplum, ahlak ve medeniyet üzerine derinlemesine bir bakış açısı sunmaktadır. Topçu'nun medeniyet ve siyaset kavramlarını ele alırken ortaya koyduğu eleştiriler, söz konusu kavramların küresel dünyada düşünürün zihin dünyasında yer alan ideal insan ahlakına aykırı bir süreç yaşamasına dayanmaktadır. Nurettin Topçu, en basit örneğiyle Avrupa'da aldığı eğitime ve etkilendiği bazı isimlerin Batı medeniyetinin çatısı altında yetişen kimseler olmasına rağmen, bilinçsiz ve direkt bir batılılaşmanın tarafgirliğine, hayranlığına kapılmamaktadır. Onun ortaya koyduğu fikirler, ait olduğu toprakları, o toprakların değerlerini özümseyen, geliştirmeye yönelik çözüm önerileri sunan bir nitelikte olmuştur.

Düşünür, Batı medeniyetinin ilmine ve söz konusu ilmin doğmasındaki kaynaklarına saygı duymakla ve hatta örnek almanın gerekliliğine vurgu yapmakla beraber, dönemindeki diğer birçok ismin aksine batı dünyasındaki tehlikeleri de göz ardı etmeden görüş bildirme gayretindedir. Medeniyeti bir bütün olarak ele alan Topçu, batının ilmi ve tekniğinin yanı sıra ahlakının, bir başka deyişle söz konusu ilmin ortaya çıkışını sağlayan ruhun da dikkate alınmasının elzem oluşuna dikkat çeker. Ancak bununla beraber, Avrupa'nın büyük sanayi ile büründüğü materyalizmin, maneviyat yoksunluğunun, makineleşmenin, değerlerin kayboluşunun ve sömürgeciliğin de varlığını reddetmez. O, medeniyetin doğru anlaşılması ve anlamlandırılması ile örnek teşkil edeceğini ifade etmektedir.

Nitekim düşünürün İslam, Anadolu, Oğuz soyu, Türkçe gibi konulardaki hassasiyetini emperyalizme karşı net bir tavırda olması ile ilişkilendirmek yanlış olmayacaktır. Topçu, hem tarihi sürecin bilinciyle hem de yaşadığı dönemin

olaylarına tanık oluşuyla, var olduğu toprakların geçirdiği ve geçirme ihtimalinin daima diri olduğu tehditlerin farkındalığını taşımaktadır. Maddenin hâkimiyetine kesin bir üslupla karşı çıkan Topçu, maneviyatın tahribata uğrayışı ile yaşanacak bir istilânın ihtimalini de gözetmiştir.

Topçu'nun devlet ve millete dair ifadeleri, bu iki unsurun birbirlerini tamamlayıcı bir konumda olduğunu gözler önüne sermektedir. O, bu yapıların ahlaki değerlere sıkı sıkıya bağlı vaziyette hareketini, hakiki bir medeniyetin varlığı için olmazsa olmaz bir gereklilik olarak görmüştür. Devletin bilhassa liberal ve komünist bir ideolojide olması, gerek küresel gerek mevcut coğrafi birçok faktörün değerlendirmesi ile birlikte incelendiğinde düşünöre göre menfi haller doğuracaktır. O, ferdin yaratıcı kuvvetine ket vurmaksızın disiplin üzere hareket eden otoriter bir devletin varlığını, "Milliyetçi Sosyalist" bir yöntem ile desteklemiştir.

Bu minvalde değerlendirdiğimizde, Topçu'nun devlet, millet ve ahlak tasavvurundaki ayrıntıların yanı sıra; sözde medeniyet ve modernizm iddiasının batılılaşma, komünizm, siyaset gibi yollar ile Anadolu topraklarına nüfus etmesine dair tepkisi de anlam kazanmaktadır. Düşünürün yaşadığı dönem göz önünde bulundurulduğunda da, günümüz şartları değerlendirildiğinde de, sistemleştirilmiş ve pratikte karşılık bulan bir yöntemin noksanlığı, bir ülkenin gelişiminin önündeki en büyük engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ferdin ahlaki yükselişinin toplumun her kitlesinde yaygınlaşması ile başlayacak bir kıvılcım, düşünürün umut ettiği hakiki medeniyetin inşasına temel olacaktır. Çünkü o daima şahsiyetçiliğin önemine işaret etmiş, kalabalıklar arasında dahi hakkı müdafaa etmenin onurunun önemine inanmıştır. Bu inancı, Topçu'nun kişisel hayatında da gözlemlemek mümkündür. Bu açıdan baktığımızda Topçu'nun görüşlerinin işlevselliği tartışmaya açık olsa dahi, samimiyeti yönünden şüphe götürmediği gerçeğini kabul etmek gerektiğini düşünmekteyiz. Yaşadığı dönemde revaçta olan ve söz hakkı bulunan birçok düşünce akımına, birçok isme karşı kendi değerleri doğrultusunda tavır ortaya koyan Topçu, eserlerinde ısrarla altını çizdiği insan tasavvurunun örnekliğini sergilemeye çaba göstermiştir.

Sonuç olarak Nurettin Topçu'nun Anadolu merkezli, İslam'ı temel alan, Oğuz soyuna dayanan, ruh ve maneviyat çerçevesinde, ahlaki değerlerden ödün vermeksizin irade ve hareket ortaya koyan bir medeniyet tasavvur ettiğini

söyleyebiliriz. Onun zihin dünyasında siyaset yoluyla hayatta yer bulan madde ve menfaate dayanan hususların kabulü mümkün gözükmemektedir. O, Anadolu topraklarının İlahi rızaya uygun bir çizgide kuracağı, mazinin kudretini yeniden gün yüzüne çıkartacağı bir idealin fikir adamlarından biri olarak tarihteki yerini almıştır.

KAYNAKÇA

Ağaoğlu, Ahmet. **Üç Medeniyet**, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2020.

Campanella, Tommaso. **Güneş Ülkesi**, çev. Veysel Atayman, Kapra Yayıncılık, İstanbul, 2021.

Cicero. **Devlet Üzerine**, çev. Ezgi Yavuz, Kapra Yayıncılık, İstanbul, 2021.

Cicero. **Yasalar Üzerine**, çev. Ezgi Yavuz, Kapra Yayıncılık, İstanbul, 2021.

De La Boétie, Étienne. **Diktatöre Karşı: Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev**, çev. Dilara Keçeli, Liberus Kitap, İstanbul, 2023.

Elibol, Sadettin. “Muhalef Bir Düşünür Olarak Nurettin Topçu’nun Duruşu”, **HECE Aylık Edebiyat Dergisi**, Sayı:109, Ocak 2006, ss. 77-78.

Fanon, Frantz. **Yeryüzünün Lanetlileri**, çev. Şen Süer, Versus Kitap, İstanbul, 2007.

Hoffer, Eric. **Kesin İnançlılar**, çev. Erkıl Günur, Ankara: Tur Yayınları, 2017.

Kara, İsmail. **Nurettin Topçu Hayatı ve Bibliyografisi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013.

Kara, İsmail. “**Nurettin Topçu**”. Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi. Erişim 10 Aralık 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/topcu-nurettin>

Karakoyunlu, Betül. “Nurettin Topçu’nun İdeal Yönetim Anlayışı, Devlet ve Anadolu Sosyalizmi”, **Tezkire Dergisi**. Erişim 12 Ocak 2024.

Kıbar, Özlem. **Nurettin Topçu’ya Göre Batı Medeniyeti ve Emperyalizm**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020.

Kılıç, Ahmet. **Türk Filozofu Nurettin Topçu**, Motto Yayınları, İstanbul, 2020.

Meriç, Cemil. **Bu Ülke**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

Meriç, Cemil. **Umrandan Uygarlığa**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Michels, Robert. **Siyasi Partiler Modern Demokrasideki Oligarşik Eğilimlerin Sosyolojik İncelemesi**, çev. İmre Sipahi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2021.

Pıncarcık, Elif. **Nurettin Topçu’nun Din Ahlak ve Siyaset Anlayışı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2019.

Rousseau, Jean-Jacques. **İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı**, çev. Cem Dolu, Kapra Yayıncılık, İstanbul, 2021.

Rousseau, Jean-Jacques. **Toplum Sözleşmesi**, çev. Vedat Günyol, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.

Savcı, Bahri. “Toprak Reformu Üzerine”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 1965, s. 370.

Şeriati, Ali. **Medeniyet ve Modernizm**, çev. İsa Çakan, Yeni Zamanlar Yayınları, İstanbul, 2005.

Şen, Hasan. “Nurettin Topçu’nun Türkiye Cumhuriyeti’nin Modernleşme Projesi Kritiği”, **Sosyoloji Dergisi**, 22, 2010, ss. 101-120.

Tokerer, Tunçay. **Nurettin Topçu Düşüncesinde Kültür ve Medeniyet Problemi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2009.

Tozlu, Necmettin. “Nurettin Topçu’nun Fikir Dünyamızdaki Yeri”, **HECE Aylık Edebiyat Dergisi**, Sayı:109, Ocak 2006, ss.

Topçu, Nurettin. **Ahlak Nizamı**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022.

Topçu, Nurettin. **Bergson**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998.

Topçu, Nurettin. **Büyük Fetih**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998.

Topçu, Nurettin. **Felsefe**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019.

Topçu, Nurettin. **İradenin Davası Devlet ve Demokrasi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998.

Topçu, Nurettin. **İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998.

Topçu, Nurettin. **İsyân Ahlakı**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2021.

Topçu, Nurettin. **Kültür ve Medeniyet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022.

Topçu, Nurettin. **Mantık**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011.

Topçu, Nurettin. **Mehmet Akif**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998.

Topçu, Nurettin. **Millet Mistikleri**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022.

Topçu, Nurettin. **Psikoloji**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1965.

Topçu, Nurettin. **Reha**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1999.

Topçu, Nurettin. **Sosyoloji**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012.

Topçu, Nurettin. **Taşralı**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998.

Topçu, Nurettin. **Türkiye'nin Maarif Davası**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1999.

Topçu, Nurettin. **Var Olmak**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2023.

Topçu, Nurettin. **Varoluş Felsefesi Hareket Felsefesi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022.

Tüzeer, Mehmet Sırrı. **Nurettin Topçu'ya Armağan**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992.

Yiğitler, Şener Şükrü. “Anadolu romantizminden İslami spiritüalizme: Nurettin Topçu'nun Reha'sı.”, **Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi**, 6, (Haziran 2020), 72-87.

https://www.academia.edu/44806053/Anadolu_Romantizminden_%C4%B0slami_Spirit%C3%BCalizme_Nurettin_Top%C3%A7unun_Rehas%C4%B1?f_ri=613402

Yılmaz, Mustafa. “**Yeşil Ordu Cemiyeti**”. Atatürk Ansiklopedisi. Erişim 2 Aralık 2024. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yesil-ordu-cemiyeti>